

ВИСТУПИ УЧАСНИКІВ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Доповіді:

UDC 94(477)(092) Грушевський

Isakova Natalia Petrivna,
PhD, associate professor,
National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

MYKHAILO HRUSHEVSKYI VERSUS THE TRADITIONAL SCHEME OF RUSSIAN HISTORY

Mykhailo Serhiyovych Hrushevskyi was a Ukrainian academician, politician, historian, and statesman, one of the most important figures of the Ukrainian national revival of the early 20th century. He was the country's greatest modern historian, foremost organizer of scholarship, leader of the pre-revolution Ukrainian national movement, head of the Central Rada, and a leading cultural figure in Soviet Ukraine in the 1920s.

From the time of his youth to the time of his last exile in Moscow, when he penned his final contributions to Ukrainian historiography, M. Hrushevskyi had devoted himself to the Ukrainian national cause. He was a central figure in the Ukrainian cultural flowering of the turn of the century, a teacher and an adviser to pre-revolutionary Ukrainian political representatives, a national martyr during the First World War, and a symbol of national aspirations during the revolution that followed [4, p.263].

As a historian, M. Hrushevskyi authored the first detailed scholarly synthesis of Ukrainian history, his ten volumes “History of Ukraine-Rus”, which was published in the Ukrainian language and covered the ancient, medieval, and early modern history of the Ukrainian people. In the development of the Ukrainian national movement, it stands as the definitive scholarly statement that Ukrainians constitute a nation with its own historical process. In this work, he balanced a commitment to the common Ukrainian people with an appreciation for native Ukrainian political entities, autonomous polities and such, which steadily increased in the final volumes of this, his master work. Using a wide variety of sources, M.Hrushevskyi outlined the

ethnogenesis of the Ukrainian nation and established the continuity of Ukrainian historical processes, even through periods of Ukrainian statelessness [1].

The very title of M. Hrushevskyi's work was a programmatic statement. Written at a time when most Western Ukrainians still called themselves Rusyny (Ruthenians), the title served to ease the transition to the new name, Ukraine. M.Hrushevskyi defined the borders of his Ukraine as the lands in which Ukrainians had traditionally constituted the majority of the population, the object of the striving of the Ukrainian national movement. Most importantly, his use of the term "Rus" and the emphasis on continuity with Kyivan Rus also challenged the monopoly that Russians had on that name and tradition in scholarship and popular thinking [2].

In general, M. Hrushevskyi's approach combined rationalist enlightenment principles with a romantic commitment to the cause of the nation and positivist methodology to produce a highly authoritative history of his native land and people. Hrushevskyi also wrote an "Outline History of the Ukrainian People in Russian", and a very popular "Illustrated History of Ukraine" which appeared in both Ukrainian and Russian editions. In addition to these major works, he wrote numerous specialized studies in which he displayed a very acute critical acumen. His personal bibliography lists over 2000 separate titles.

In M. Hrushevsky's varied historical writings certain basic ideas come to the fore. Firstly, Hrushevsky saw continuity in Ukrainian history from ancient times to his own. Thus he claimed the ancient Ukrainian Steppe cultures from Scythia, through Kyivan Rus to the Cossacks as part of the Ukrainian heritage. He viewed the Halychko-Volhyn Principality as the sole legitimate heir of Kyivan Rus. This is opposed to the official scheme of Russian history which claimed Kyivan Rus for the Volodymyr-Suzdal Principality and Imperial Russia [6, p.16].

Secondly, to give real depth to this continuity, M. Hrushevskyi stressed the role of the common people throughout all these periods. Thus popular revolts against the various foreign states that ruled Ukraine were also a major theme.

Thirdly, M. Hrushevskyi always put the accent upon native Ukrainian factors rather than international ones as the causes of various phenomena. Thus he was an anti-Normanist who stressed the Slavic origins of Rus, put the emphasis upon internal

discord as the primary reason for the fall of Kyivan Rus, and emphasized the native Ukrainian ethnic makeup and origins of the Ukrainian Cossacks. Also, he stressed the national aspect to the Ukrainian renaissance of the 16th and 17th centuries and thought the great revolt of B. Khmelnytskyi.

Thus, M. Hrushevskyi's scheme of Ukrainian history took account of several important factors and addressed a number of concerns expressed in Ukrainian historiography of the turn of the twentieth century, both in Galicia and in Dnipro Ukraine. These included the issue of the unity of the Ukrainian, as well as the role of the state and the significance of social and national factors in Ukrainian history. Despite all the criticism of his scheme M.Hrushevskyi managed to include all these factors in his paradigm and arrange them in a balanced manner to produce a national narrative of Ukrainian history - a historiography product qualitatively different from all previous narratives of the history of Ukraine. At the core of this new narrative lay the story of the Ukrainian nation [3, p.176].

M. Hrushevskyi did not complete his history, but he had written more than 6,000 pages outlining his vision of the Ukrainian past. His shorter histories allow us to see how he would have treated subsequent periods. He viewed the Ukrainian past as a process in which a people had evolved on a given territory under various rulers. Although he discussed the territory from the most ancient times, he dated the origins of the Ukrainian people to the fifth-century Antae, whom he viewed as Slavs. His goal was to use all available evidence to study periods of the Ukrainian past for which written evidence was sparse. Just as the nineteenth-century historians had turned to ethnography and folklore to understand the past of the common folk, who had left few written records, so M. Hrushevskyi turned to the rapidly developing disciplines of historical linguistics, archaeology, anthropology, and sociology to penetrate the distant past of the entire Ukrainian people [5].

M. Hrushevskyi's "History of Ukraine-Rus" is the major statement of a historian of genius. In breadth and erudition it still has no equal in Ukrainian historiography, and its examination of many historical questions remains unsurpassed.

Soon after M. Hrushevskyi's death all of his works were removed from all the libraries, and it was categorically forbidden to have or read anything he had published and written. It was only after Ukraine had regained independence in 1991 that M. Hrushevskyi's rich legacy of scholarly and other works began to be returned to the Ukrainian people. It would be premature to say that M. Hrushevskyi's role in helping the Ukrainian people find their national identity has been fully appreciated but the start has been made.

M. Hrushevskyi will always be remembered in Ukrainian history. His works on history are some of the finest ever produced. He was a significant political factor during his lifetime and brought about many public works projects. Out of everything he did, his "History of Ukraine-Rus" is his most famous and widely read, and his proudest achievement.

Literature:

1. Jacyk P. Who was Mykhailo Hrushevsky? / P.Jacyk [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.artsrn.ualberta.ca/cius-sites/jacykcentre/http-MH.htm>
2. Pirie P. Mykhailo Hrushevs'kyi's Historical Methodology /P. Pirie[Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://oemmndcblldboiebfnladdacbdmfmadadm/http://ejournals.library.ualberta.ca/index.php/pi/article/download/1362/905>
3. Plokhy S. Unmaking Imperial Russia: Mykhailo Hrushevsky and the Writing of Ukrainian History/ S.Plokhy . - Toronto: University of Toronto Press, 2005. – 700 p.
4. Prymak Thomas M. Mykhailo Hrushevsky The Politics of National Culture/ Thomas M. Prymak . – Toronto: University of Toronto Press, 1987. - 323 p.
5. Sysyn Frank E. Mykhailo Hrushevsky and the History of Ukraine-Rus'/ Frank E. Sysyn [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.artsrn.ualberta.ca/cius-sites/jacykcentre/http-Ukraine-Rus.htm>
6. Wynar L. Ukrainian-russian confrontation in historiography: Michael Hrushevsky versus the traditional scheme of «russian» history. – The Ukrainian quarterly, 1974, v. 30, № 1, p. 13 – 25.

UDC 94(092) Грушевський

Isakova Natalia Petrivna,
Ph.D, associate professor
Kyrdoda Olha Viacheslavivna,
first-year student, faculty of
agrarian management
National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine

MYKHAILO HRUSHEVSKYI – AN EXTRAORDINARILY PROLIFIC HISTORIAN

Mykhailo Hrushevskyi (1866–1934) was Ukraine's greatest historian. His academic career began at Kyiv University, where in 1890 he graduated from the Department of History and Philology. Appointed professor of history at Lviv University in 1894, he became a leading figure in the Shevchenko Scientific Society and in the scholarly and cultural community centered in Lviv. In 1918 he was head of the government of the independent Ukrainian republic.

From 1924 to 1931, in Kyiv, Mykhailo Hrushevskyi organized historical studies at the Ukrainian Academy of Sciences. An extraordinarily prolific writer, he produced 2,000 scholarly works. His magnum opus, the *Istoriia Ukraïny-Rusy* (History of Ukraine-Rus'), appeared between 1898 and 1937. These ten published volumes (in eleven books) trace Ukrainian history from the earliest times to the post-Khmelnyskyi era in the late 1650s. The History was internationally acclaimed at the time of its publication, but in Soviet Ukraine after the 1930s no scholarly references to it were permitted to appear. Attempts in the 1960s to “rehabilitate” M. Hrushevskyi and his works failed, and it was only in the late 1980s that the Ukrainian public began to regain access to the History [1, p. 4-5].

M. Hrushevskyi took an active part in the work of Ukrainian scholarly, cultural, and political organization and became the first head of the independent Ukrainian state in 1918. Serhii Plokhyy's historical research “Unmaking Imperial Russia” examines Hrushevskyi's construction of a new historical paradigm that brought about the nationalization of the Ukrainian past and established Ukrainian

history as a separate field of study. By showing how the “all - Russian ” historical paradigm was challenged by the Ukrainian national project [2, p. 1].

In 1898, together with I. Franko and V. Hnatiuk, M. Hrushevskiy founded *Literaturno-naukovyj visnyk*, the most important forum for Ukrainian literature and political discussion of its time. He was also one of the organizers of the Ukrainian Publishing Association (1899) and the Society of Friends of Ukrainian Scholarship, Literature, and Art (1904).

M. Hrushevskiy's contribution to the development of Ukrainian education in Galicia deserves particular attention. From 1908 he headed the Teachers' Hromada and from 1910 the Provincial School Union. Soon after arriving in Lviv he began to work towards the creation of a Ukrainian university there, beginning with the organization of a popular lecture series and summer school [3, p.2].

The subject of M. Hrushevskiy's history was the Ukrainian people and their evolution, both in periods when they possessed states and polities and in those when they did not. M. Hrushevsky rejected the view that history should deal only with states and rulers. Deeply imbued with the populist ideology of the Ukrainian national movement, he saw simple people as having their own worth and history. This meant that elites in Ukrainian society, which had often assimilated to other peoples, were of little interest to him. He sought to write the history of the *narod*, and in his conceptualization it was relatively easy to conflate its dual meanings of populace and nation. That conflation has always made it very difficult for commentators to identify his orientation as either left- or right-wing on national or social issues [4, p. 2].

Literature:

1. Hrushevsky M. History of Ukraine-Rus'. - Volume 1:From Prehistory to the Eleventh Century. - Canadian Inst of Ukranian Study, 1997. - 510 p.
2. Ploky S. Unmaking Imperial Russia: M. Hrushevsky and the writing of Ukrainian history. – Toronto: University of Toronto Press, Scholarly Publishing Division, 2005 – 700 p.
3. Jacyk P. Who was Mykhailo Hrushevsky? – K: Centre for Ukrainian Historical Research, 2014 – 5 p.

4. Jacyk P. Mykhailo Hrushevsky and the History of Ukraine Rus'. – K: Centre for Ukrainian Historical Research, 2015 – 8 p.

УДК 94(477) “16”(092) Грушевський **Ісакова Наталія Петрівна,**
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна),*
Закатей Юлія Вікторівна,
*студентка, II курс, Національний
університет біоресурсів і
природокористування України*

ОСОБА Б. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО В ІСТОРИЧНИХ ПРАЦЯХ М. ГРУШЕВСЬКОГО

В українській історії існує багато відомих та яскравих історичних постатей. Кожна із них зробила свій власний внесок в розвиток історії нашої держави. Тема України під час правління гетьманів займає окремий розділ в історії України. Михайло Дорошенко, Данило Апостол, Іван Богун, Іван Виговський, Дмитро Вишневецький – усі ці імена знайомі нам зі шкільних часів. Але найвідомішим, наймудрішим, найвідважнішим з усіх гетьманів України був Богдан Михайлович Хмельницький.

Його постать відома не тільки в Україні, але й за її межами. Про Богдана Хмельницького було написано багато історичних праць, біографічних повістей. Одним із дослідників діяльності Б. Хмельницького був відомий історик, громадський та політичний діяч Михайло Сергійович Грушевський. Його праця «Про батька козацького Богдана Хмельницького» висвітлює усі аспекти життя відомого гетьмана України. Дослідження починається з молодих літ Богдана Хмельницького, а закінчується похованням гетьмана в селі Суботіві. Але не лише у цьому творі висвітлюється діяльність гетьмана.

Ось як починається книга Михайла Грушевського «Про батька козацького Богдана Хмельницького»: «Хто був у Києві, і йшов від Софійського собору до Михайлівського золотоверхого монастиря, той бачив сього козака на коні, на високій кам'яній скелі. Грає під ним кінь як огонь, дуба стає, але міцно тримає

його тверда рука гетьмана. Злетів як змій перед військом, махнув булавою – гей десь-то стрепенулися козацькі полки! Як блискавиця перелетіла по них. Впялися орлині очі козачі в свого гетьмана й самі собою наїжилися списи, насторожилися коні... Гей, славне було Запороже всіма сторонами, а не було в ній славішого від батька козацького, славного гетьмана Богдана Хмельницького, що ото стоїть на кам'яній скелі, на мідянім коні, сам з міді вилитий, на вічні часи, на вічну памятку.

Нікого не любили, не хвалили – і не кляли так на Україні так як його. Любили і хвалили, і на вічну славу славили його ті, кому на радість і втіху було його пановане-гетьмановане. Гудили і кляли ті, кому навпоперек воно стало. Ледащого мало хто похвалить, мало хто прокляне; тільки до великих людей буває велика любов, і велика ненависть.

І часом та ненависть більшу славу робить їм, як хвала. Бо вся вага тім, хто і за що хвалить – так само і хто за що гудить» [1, с. 2 – 3].

У іншій своїй праці «Історія України-Русі» М. Грушевський розглянув не тільки оцінки істориків, які досліджували Б. Хмельницького як гетьмана та політичного діяча, але із власної точки зору й висвітлив діяльність гетьмана. Дослідивши діяльність гетьмана так докладно, як іще ніхто перед ним, учений прийшов до висновку, що Б. Хмельницький був «великим діячем, людиною дійсно великою своїми індивідуальними здібностями і можливостями. Але цих здібностей не вистачило йому для розв'язання історичного вузла українського життя. Як провідник, двигач і насильник мас він показав себе дуже яскраво, але політиком був невеликим і, поскільки керував політикою своєї козацької держави, виходила вона не дуже мудро» [2, с. 2].

М. Грушевський не бачить у Б. Хмельницькому ані сліду послідовної розбудови української державної ідеї, а його політику щодо Москви вважає за незручну і нерозважну. А вже особливо закидає йому вперте дотримання союзу з татарами, які стали завдяки йому вирішальним чинником української політики. Цей союз, із його страшними наслідками для українського народу, М. Грушевський вважав за найганебнішу сторону Хмельниччини. Взагалі, в діяльності Б. Хмельницького, на думку М. Грушевського, не булоякогось

політичного плану, державної ідеї: «різні настрої і орієнтації зустрічались в ній і перехрещувались, боролись і взаємно нейтралізовувались». Визнаючи за Б. Хмельницьким великі таланти керівника військовими масами, М. Грушевський не бачить у нього великої конструктивності. Навіть у сфері національно-релігійній у Б. Хмельницького було лише «механічне повторення старих пережитих ідей - і нічого нового, ніякого будівництва у повному значенні цього слова». Але він кінець-кінцем вважав добу Б. Хмельницького «великим етапом у поході українського народу до своїх соціальних, політичних, культурних і національних ідеалів... Від Хмельниччини веде свій початок нове українське життя, і Хмельницький, як головний потрясатель, залишиться героєм української історії» [3].

Отже, значення гетьмана Б. Хмельницького полягає в тому, що він:
зумів об'єднати патріотичні сили навколо великої ідеї національного відродження;

спрямував енергію народних мас на розбудову соборної держави та виборення нею незалежності;

першим виробив принципи національної державної ідеї, яка стала визначальною у визвольних змаганнях націй впродовж наступних сторіч;

завдяки гнучкій соціально-економічній політиці запобіг вибухові громадянської війни, що неминуче призвела б державу до руйнації;

проводив курс на зміцнення централізації держави; виявив себе блискучим полководцем; створив боєздатну армію;

створив дипломатичну службу, що забезпечило визнання козацької України урядами інших країн як суб'єкта міжнародних відносин.

Література:

1. Грушевський М. Про батька козацького Богдана Хмельницького/ М. Грушевський. – Н.-Й.: Свобода, 1919. – 80 с.

2. М. Грушевський. Історія України-Руси. Том VIII. Розділ IX. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://litopys.org.ua>.

3. Оцінки особи Б. Хмельницького в історичній літературі. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://politiko.ua/blogpost44096>

УДК 94(477):351.858(092) Грушев

Ісакова Наталія Петрівна,
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна),*
Крикуненко Світлана Вікторівна,
*студентка, I курс, Національний
університет біоресурсів і
природокористування України*

УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИК: 40 РОКІВ СЛУЖІННЯ НАУЦІ

На багатовіковому шляху до своєї незалежності український народ зазнав величезних людських та матеріальних втрат. Водночас він подарував світові багато видатних мислителів, які генієм свого розуму, невсипущою працею на культурній, громадській і політичній ниві втілювали у життя мрії і прагнення багатьох поколінь українців. Серед них почесне місце належить Михайлові Грушевському [1, с.14].

Михайло Грушевський – одна з найвизначніших постатей новітньої вітчизняної історії, основоположник національної історіографії, автор фундаментальної «Історії України-Руси», справедливо названої національною метрикою українського народу.

Найвидатніший історик України, М. Грушевський науково обґрунтував і переконливо проілюстрував тисячолітній процес буття українського народу. Він уперше по-новаторськи пов'язав у єдине ціле княжий і козацький періоди історії України. Загалом його перу належить майже дві тисячі праць, у яких історія України прослідковується від найдавніших часів до проголошення Української Народної Республіки [2, с.5].

Заслуга М. Грушевського перед українським народом надзвичайно велика. Його ім'я стоїть у плеяді таких великих державних мужів і духовних подвижників, як Володимир Великий, Ярослав Мудрий, Богдан Хмельницький, Тарас Шевченко, Михайло Драгоманов, Володимир Антонович, Іван Франко, велич думки яких мала вирішальний вплив на історичну долю нашого народу. Будучи видатним вченим світового рівня, М. Грушевський своїми науковими

працями на величезному масиві документальних джерел найгрунтовніше описав тисячолітню історію українського народу, його вагомий внесок у світову культуру. Однак М. Грушевський був не лише першорядним «літописцем», він став активним творцем української історії – першим Головою українського парламенту – Центральної Ради, фактично першим Президентом Української Народної Республіки [1, с.14].

Найабсурднішим було те, що М. Грушевського виставляли заклятим ворогом українського народу, хоч він залишився його вірним сином до своєї смерті та фальсифікатором історії України, хоч нічого глибшого і достовірнішого за його історичні дослідження на цій ниві ми досі не маємо. Саме за це його ненавиділи вороги України, української нації, усі ті, що соціалістами і революціонерами ніколи не були і не будуть. Його ненавиділи як вченого, як найбільшого історика України, як людину невсипущої праці - ненавиділи всі ті, хто були десь там біля історії України - псевдонауковці, усі ті, кого дратувало те, що Україна мала історика світового рангу. Його ненавиділи як одного з найбільших організаторів української науки, ненавиділи апаратники від науки, приставлені для того, щоб в Україні не було української науки, функціонери, що нищили українські гуманітарні науки та історичну пам'ять українського народу [1, с.14].

Перед М.Грушевським український народ у великому боргу. Скарбницею світової історіографії є найбільша праця Грушевського - десяти томна "Історія України-Руси". Для її створення були використані величезні документальні матеріали архівів України, Росії, Польщі, Швеції, Туреччини. Ця праця мала велике політичне значення, оскільки Україна була розділена між австрійськими, польськими і російськими сусідами, реакційні кола яких не визнавали за українським народом права на існування як нації і права на свою мову і культуру. Всебічний аналіз плідної діяльності М. С. Грушевського дав соціально-політичний портрет вченого, історика, обличчя людини. Він знав, любив Україну, без неї не мислив свого життя, був її вірним сином. Як людина, міг помилятися, помилявся, мав недоліки, але завжди залишався чесним, вольовим і мужнім. Не варто зображати його ні в ореолі слави, ні в тенетах мук

і страждань. Важливо, що його творча спадщина прилучає нас до історичного минулого, допомагає глибше розуміти і вірно будувати сьогодення, збагачувати історичну і соціальну пам'ять, наш духовний потенціал [3].

Література:

1. Михайло Грушевський. Суспільно-політичні твори (1894–1907) / Упорядники І. Гирич, О. Тодійчук. Том 1. — Львів: Світ, 2002. — 529 с.
2. Верстюк В. Ф. М. С. Грушевський : коротка хроніка життя та діяльності / В. Ф. Верстюк, Р. Я. Пиріг. — Київ: Либідь, 1996. — 144 с.
3. М. С. Грушевський — найвидатніший український історик, державний діяч, вчений, письменник [Електронний ресурс] — Режим доступу:<http://www.history.vn.ua/article/172.html>

УДК 94(477):351.858(092) Грушев

Ісакова Наталія Петрівна,
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна),
Галушка Анастасія Сергіївна,
*студентка, I курс, Національний
університет біоресурсів і
природокористування України**

ВНЕСОК МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО В РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ

Нація – це явище історичне, яке виникає на певному етапі розвитку людства. Важливою умовою формування нації є зростання національної самосвідомості: свідомого згуртування та об'єднання дій її різних представників не тільки на ґрунті усвідомлених ними спільних рис або спільного минулого, але й на ґрунті розуміння ними головних національних інтересів і вироблених спільних цілей (визвольної національної боротьби, національного відродження, розбудови національної державності тощо), досягнення яких сприяло б розквіту й зміцненню цієї нації.

На формування української нації вплинув ряд чинників. Однобічне профілювання економіки України і перетворення її на сировинний придаток Росії, поява значної маси незайнятих селян активізувала міграційні процеси.

Негативним чинником, що уповільнював процеси становлення української нації, була відсутність власної держави, національної еліти, у руках якої перебували б економічні і політичні засоби консолідації українського народу. Україна була поділена між Російською та Австро-Угорською імперіями. Її статус як внутрішньої колонії імперій суттєво обмежував розвиток соціальної структури українського суспільства та його національної культури. Переважання в колоніальній адміністрації вихідців із Росії (на сході) або з Польщі (на заході), заохочування переселення російського населення в регіони України з бурхливими темпами промислового розвитку, так само, як і збільшення польського населення в західноукраїнських містах, призвели до русифікації або полонізації міст України. Та оскільки з початком модернізації саме міста перетворюються на арену вирішальних політичних подій, ця обставина суттєво гальмувала розвиток української національної свідомості. Панування в східноукраїнських містах російської колоніальної адміністрації, а в західноукраїнських – польської фактично позбавляло українських селян, які розорювались і переселялись у міста, ефективного соціального й правового захисту. Це значною мірою спричинило еміграцію українців-селян за межі України. Суттєво гальмувала розвиток українців політика етноциду.

Творча діяльність М. Грушевського була основою для відродження української нації після років перебування у складі інших держав, де постійно намагалися заборонити викладання правдивої історії, пропагування рідної мови. М. Грушевський добре розумів, що відродження незалежної держави починається з повернення до свого коріння. Вклад М. Грушевського важко переоцінити. Він першим чітко і повно систематизував відомості не лише про історію України, але й про ментальні особливості українського народу, виділивши найбільш важливі і традиційні для українця риси[2, с. 13].

У своїх творах М. Грушевський неодноразово вказував на волелюбність та демократичність українського суспільства. Зокрема наголошував, що українці звикли управляти державою разом, спільно ухвалювати рішення. Українці не сприймали диктатури і авторитаризму.

Активну роботу щодо відродження української нації М. Грушевський проводив під час викладання у Львівському університеті. У 1904 р. у Росії вийшов «Очерк истории украинского народа» та статті М. Грушевського по українському національному питанню. Після цього його знайомі попередили Грушевського, що йому не можна приїздити до Росії. «В такій войовничій атмосфері не легко було вести наукову роботу, що вимагає спокою й скуплення - писав Грушевський - Тим часом її не убувало, а прибувало» [5, с 35.]

Молодий учений водночас почав працювати над своєю головною історичною працею - «Історією України-Руси». Спочатку М. Грушевський планував видати тритомний твір. Але поступово він переріс у десяти томник, до того ж незакінчений, бо Михайло Сергійович хотів закінчити кінцем XVIII століття, а довів тільки до 1658 р. Головною метою його роботи було довести, що першою самостійною українською державою була Київська Русь. На підтвердження тези походження української держави Михайло Сергійович навів велику кількість історичних фактів з археології, етнографії та філології, що були взяті з архівів трьох земель: української, руської та польської. Почавши зі стародавніх часів, М. Грушевський доводив, що предками українців були племена антів. Потім він переходив до питання про виникнення Київської Русі. На відміну від більшості представників російської науки, спадкоємицею Київської Русі М. Грушевський вважав не Володимиро-Суздальську землю, а Галицько-Волинську, яка поступово почала втрачати незалежність і інкорпоровалася сусідніми державами - Литвою, Польщею, Угорщиною. З особливою прикрістю М. Грушевський в своїй роботі визнавав, що всі українці були пасивним об'єктом управління протягом довгих років.

У статтях й брошурах («Хто такі українці й чого вони хочуть?», «Звідки пішло українство», «Вільна Україна», «Якої ми хочемо автономії і федерації», «Українська Центральна Рада і її універсали», зокрема у брошурі «Звідки пішло українство і до чого воно йде» М. Грушевський більш ґрунтовно зупиняється на історичній аргументації права українців на власну державність і найголовнішій тогочасній вимозі — широкій національно-територіальній автономії у федеративній демократичній Російській республіці. А в наступній праці «Якої

ми хочемо автономії і федерації» М. Грушевський зосередився на з'ясуванні питань про характер національно-державного утворення, до якого прагнуть українці, про його параметри і прерогативи, про сутність стосунків з іншими суб'єктами багатонаціональної держави та принципи її розбудови [1, с. 15-25].

М. Грушевський вважав надзвичайно важливим розвивати національну свідомість народу, одним з вирішальних чинників якої була історична пам'ять. І він постійно працював над тим, щоб випускати нові й нові книги і брошури з популярним викладом і принциповою політичною оцінкою минулого українського народу. Підготовку, видання, перевидання, поширення таких творів вчений розглядав як політичне завдання першочергової ваги.

Планомірну роботу по українізації Михайло Сергійович вів як голова наукового товариства імені Шевченка, що було засновано у Львові в грудні 1873 р. 1885 р. Товариство перейняло на себе видання літературної часописі «Зоря». Але в 1897 р. М. Грушевський реформував тижневик «Зоря» на літературно – науковий місячник європейського зразку «Літературно-науковий вісник», де публікувалися праці та статті з української історії [3, с. 505-509].

Після розвалу царизму М. Грушевський повертається на Україну, як загально визнаний вождь українства, обіймає провід Центральної Ради, стає першим президентом Української держави. Керував він на цій посаді від 4 березня 1917 р. по 28 квітня 1918 р.

Грушевський послідовно і енергійно проводив ідею автономії України і в своїх програмних статтях, які до квітня друкувалися ще на сторінках «Ради», і в політиці Центральної Ради. За свій понад річний період головування Центральною Радою М.Грушевський діяв в інтересах державного керівництва.

У 1918 р. М. Грушевський підготував до нового видання «Ілюстровану історію України», доповнивши її аналізом подій аж до кінця квітня 1918 р. Можна помітити, що останні відтинки української історії відтворено дещо схематично, але цьому є й цілком зрозумілі пояснення: над науковим підходом превалював політичний, а історичний матеріал ще раз слугував аргументом для продовження ідеологічної полеміки. З цього погляду «Ілюстрована історія

України» теж дуже важлива для розуміння ряду важливих аспектів концепції української революції, особливо таких, як її причини, розстановка сил, тощо.

Михайло Грушевський був ініціатором славнозвісних чотирьох Універсалів Центральної Ради. Це він 19 листопада 1917 року урочисто виголосив III Універсал, за яким проголошено Українську Народну Республіку - акт великої історичної ваги.

Під час еміграції Михайло Сергійович багато працював над іншими дослідженнями з історії української літератури, досліджував різні теми: «Початки громадянства», «З історії релігійної думки на Україні», «З починів українського соціалістичного руху» та ін. [4. с.52].

Після повернення в Україну М. Грушевський багато встиг за 1924-1930 рр. За його участю і редагуванням опубліковано 43 номери журналу і 36 книжок з різної історичної тематики. М. Грушевський багато надій покладав на дослідження регіонального краєзнавчого напрямку. Для цього були створені підкомісії старого Києва і Правобережжя, Лівобережжя і Слобожанщини, Степової України і Чорномор'я. Вчений організаційно об'єднував краєзнавців, задавав їм науковий напрям та домогся виділення коштів для досліджень. Внаслідок цього протягом 1926-1930 рр. вийшло три томи «Студії з історії України»: «Київ та його околиці в історії і пам'ятках» (1926), «Чернігів і Північне Лівобережжя» (1926), «Київські збірники історії і археології, побуту і мистецтва» (1930) та інші історико-краєзнавчі нариси [2. с. 52].

Через багато років твори Михайла Грушевського стали основою для відродження руху за Незалежність України. Головний урок від М. Грушевського — це любов до України та рідного краю. Цим принципом має керуватися сьогодні кожен українець.

Література:

1. Винар Л. Життя і наукова діяльність Михайла Грушевського // Український історик. – 1966. – № 1 – 2. – С. 15-31.
2. Винар Л. Найвидатніший історик України Михайло Грушевський // Сучасність. – 1966. – № 3. - С.13-54.

3. Грушевський М. Львівське наукове товариство імені Шевченка і його внески у вивчення південної Русі // Грушевський М.С. Твори: у 50 т. / Редкол. П.Сохань, Я.Дашкевич, І.Гирич та ін.; Голов. ред. П.Сохань. – Львів, Світ, 2005. – Т. 7: Серія «Історичні студії і розвідки (1900 – 1906)». – 560 с.
4. Потульницький В. Наукова діяльність М.С. Грушевського в еміграції (1919 – 1924 рр.) // Український історичний журнал. – 1992. – №2. – с.48-57.
5. Тагліна Ю.С. Михайло Грушевський /Ю. С. Тагліна. - Київ: Укрвидавполіграфія, 2014. – 127 с.

УДК 94(477)(092) Грушев.: 82 - 343

Ісакова Наталія Петрівна,
кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна),
Кошева Анжеліка Олегівна,
студентка, Національний
університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна)

ГРОМАДСЬКА ТА ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ М.С. ГРУШЕВСЬКОГО

Політичне життя України на початку ХХ століття було дуже бурхливим. Перша Світова війна, постійні революції у Російській імперії. Все це надавало можливість для розвитку України як самостійної і незалежної держави. Ісувало багато таких можливостей за всю історію нашої країни, але часто-густо відсутність гідного і розумного лідера або невміння згуртувати людей для перемоги у боротьбі за незалежність руйнувало цю можливість. Реалізувати цю можливість намагалося чимало людей, саме тому велика кількість лідерів змінилася на початку ХХ століття в Україні. Проте найвизначнішим і найвідомішим із них був Михайло Грушевський.

Михайло Сергійович Грушевський – видатний політичний і громадський діяч, який своєю непосильною працею зміг досягнути визнання української держави – Української Народної Республіки на міжнародному рівні. Окрім

того, він зміг згуртувати весь український народ для боротьби за свою незалежність та самостійність. Проте сам М. С. Грушевський не оцінював свою роль у тодішніх подіях як надто велику, згадуючи у своїй автобіографії: «Пробув я головою Центральної Ради тринадцять місяців, до кінця її існування. Тяжке і відповідальне було те становище. Вороги українства, які і давніше пеклом на мене дихали, в своїм засліпленню вважали мене і автором українського руху, і винахідником української мови, тепер особливо всіли на мене своїми лайками й погрозами. А найтяжче ставало, коли не було згода й між своїми — а так мусіло бути в міру того, як приходилось вирішувати різні питання дальшого життя. При тім же, хоч всяку відповідальність валили на мене, в дійсності мав я дуже обмежений вплив і то моральний тільки: юридично моя роль була чисто формальна, як голова Центральної Ради я проводив її зборами та репрезентував її зовні. Рішала у всяких справах більшість, а вся езекутивна власть була в руках Гол. Секретаріату» [2].

У дослідженні акцентується увага на основні етапи політичного і громадського життя Михайла Грушевського, які викликають чималого дискусій серед вчених.

Перший етап стосується дореволюційного періоду політичної діяльності Михайла Сергійовича Грушевського.

Першою значною політичною дією з боку М. Грушевського було заснування ним Української національно-демократичної партії, що була створена у грудні 1899 року і де він виконував роль заступника голови партії [6]. Після початку Першої Світової війни розпочалося найбільш активне політичне життя М. Грушевського. Після повернення додому, у Київ його заарештувала влада, спочатку тримаючи Михайла Сергійовича у Лук'янівській в'язниці, а потім зайнялася депортацією діяча разом з сім'єю до Симбірська [4].

Другий етап життя Михайла Грушевського – післяреволюційний.

Це був етап життя, під час якого Грушевський, отримавши таку можливість через падіння царської влади, зміг нарешті повернутися до України, а точніше, до Києва, звільнившись з-під варті царської охорони. Михайла Сергійовича одразу після повернення обрали лідером товариства українських

поступовців, яке пізніше було трансформовано в Центральну Раду, де він став головувати[1].

Третій етап відноситься до часу головування Грушевського у Центральній Раді.

19 березня 1917 року у Києві під його керівництвом пройшла грандіозна маніфестація, що завершилася його виступом. М. Грушевський зіткнувся з першим важким досвідом керування великою країною і це було у дуже і дуже складний період для його Батьківщини. У цей же час стало зрозуміло, що Михайло Сергійович разом зі своїми прибічниками обстоював федеральний постулат Кирило-Мефодіївського братства, як постулат для побудови української держави, що не суперечив незалежності. В основі держави було поставлено народовладдя. У 1917 році . М. Грушевський відкривав Український Національний Конгрес, куди з'їхалося 900 делегатів з усіх терен України, і на якому проходили перевибори до Центральної Ради [2].

Четвертий етап – час більшовицької агресії проти Української Народної Республіки та прийняття IV універсалів.

Більшовицька агресія проти України підштовхнула М. Грушевського до ініціювання прийняття славнозвісних чотирьох універсалів. Найбільш важливими були III та IV, оскільки в третьому проголошувалася така країна, як УНР [3], що входила до складу Російської імперії, а у четвертому проголошувалося створення УНР вже як незалежної та самостійної держави [5]. Трохи пізніше з Петрограду надійшов ультиматум, на який керівництво УНР відповіло прийняттям нейтралітету, та готовністю захищати свої території у випадку прямого військового втручання. Незабаром почалося повномасштабне військове втручання.

П'ятий етап ознаменувався поразкою української держави на користь більшовицькій владі, відступ і повернення з німецькою армією.

Коли більшовицька влада захопила Київ, М. Грушевському і його прибічникам вдалося домовитися з німецькою стороною про те, що вони допоможуть визволити території УНР та забезпечать можливість новій країні економічно розвиватися, гарантують безпеку і захист від більшовицьких військ,

отримавши за це наступного року продовольчі запаси. Саме завдяки цьому Михайло Сергійович зміг повернутися до Києва. Проте він, як і Центральна Рада, більше не отримував підтримку від простих людей, що знаходилися під тортурями більшовицької влади протягом декількох місяців. Незабаром Центральна Рада поступилася своїми керівними можливостями організації «Українська громада», а сам М. Грушевський перестав бути головою країни, програвши цю боротьбу новому лідеру та гетьману України – Павлу Скоропадському. Кілька місяців після цього М. С. Грушевський ще проживав у Києві, але стрімкий і потужний більшовицький напад у 1919 році змусив його швидко емігрувати з України і досить довгий час жити у вигнанні на території різних Європейських міст.

Література:

1. Політична та громадська діяльність Михайла Грушевського. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.br.com.ua/referats/History_of_Ukraine/8770.html
2. М.С. Грушевський – видатний політичний, громадський і державний діяч. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.kazedu.kz/referat/156610>
3. Михайло Грушевський – Енциклопедія життя і творчості. Біографія [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.m-hrushevsky.name>
4. Електронна бібліотека України. Михайло Грушевський. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://uateka.com/uk/news/55>
5. Михайло Грушевський коротка біографія. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.ukrlit.vn.ua/article/809.html>
6. Центральна бібліотека ім.Т.Г.Шевченка для дітей м.Київ. Грушевський Михайло Сергійович (1866-1934), політичний діяч, науковець, публіцист. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.shevkiivlib.org.ua/informatsiyuiy-portal/vidatni-personi/157-vidatny-persony-grushevsky.html>

УДК 94(477)(092) Грушев.: 82 - 343

Кропивко Олена Михайлівна,
кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет

*біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна),
Лазаренко Леся Станіславівна,
студентка 1 курсу 5 групи
факультету ветмедецини, Національний
університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна)*

СТУДЕНТСЬКІ РОКИ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО

Дитинство Грушевського пройшло на Кавказі. До школи Михайло пішов пізно. Батько, досвідчений педагог, віддав його до нижчого класу - боявся, щоб хлопець не мав труднощів у навчанні, бо школа була російська, і батьки хотіли довше мати дитину під своїм оком.

У 1886 р. М.Грушевський закінчив Тифліську гімназію і у липні написав письмове звернення на ім'я ректора Київського університету Св. Володимира з проханням зарахувати його на історичне відділення історико-філологічного факультету.

В університеті Михайло Грушевський працював під керівництвом Володимира Антоновича. За рік написав статтю «Южно-русские господарские замки в половине XVI века» (1887 р.), яка була опублікована у газетах і журналах.

У студентські роки молодий дослідник детально вивчив середньовічну історію України; як кандидатську дисертацію захистив новаторську роботу «Нарис історії Київської землі від смерті Ярослава до кінця XIV століття» і одержав за це золоту медаль.

У травні 1894 захистив магістерську дисертацію «Барське староство».

В 1890-1894 рр. - професорський стипендіат Університету Св.Володимира. У цей час Грушевський їздить в наукові подорожі до Москви та Варшави, аби працювати у місцевих архівах.

Наприкінці свого університетського навчання, Грушевський долучається до українського політичного руху. Володимир Антонович вводить його до

складу київської «Громади», таємної організації, що згуртувала довкола себе справжніх патріотів України.

Закінчивши університет, Грушевський отримує ступінь магістра та посаду професора у Львівському університеті.

Впродовж 19 років діяльність Грушевського була пов'язана з цим університетом, науковим і суспільно-політичним життям Галичини. Тут виявились його здібності як громадського діяча. Саме тут почалась активна співпраця з науковим товариством ім. Т. Г. Шевченка, яке він потім очолив і сприяв виданню понад 100 томів «Записок наукового товариства»

Саме його захоплення історією і політикою дозволило внести його ім'я в список одних з найбільш визначних особистостей 20-го століття

Література:

1. <http://www.shevkiyivlib.org.ua/pro-nas/nashi-partneri/157-vidatny-persony-grushevsky.html>
2. <http://www.m-hrushevsky.name/uk/Bio.html>
3. <http://dovidka.biz.ua/mihaylo-grushevskiy-tsikavi-fakti/>

УДК 94(477)(092) Грушев.: 82 - 343

Кропивко Олена Михайлівна,
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна),
Сидорчук Юлія Сергіївна,
студентка 1 курсу 5 групи
факультету ветмедцини, Національний
університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна)*

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ М.С.ГРУШЕВСЬКОГО

Політична діяльність Грушевського почалася в Галичині (він був одним із засновників Національно-Демократичної Партії) але особливо розгорнулася на

Центральній Україні після революції 1905–1906 рр. М.Грушевський заснував у Петербурзі „Украинский Вестник”, що став органом Української Громади в Державній Думі, при цьому відзначився як непересічний публіцист, друкуючи свої статті на актуальні теми українського й міжнародного політичного життя в різних українських та російських виданнях та окремих збірках: „З біжучої хвилі” (1906), „Освобождение России и украинский вопрос” (1907), „Наша політика” (1911), „Вільна Україна” (1917) тощо.

Під час першої світової війни, Грушевський восени 1914 р. був заарештований і, після понад 2-місячного ув’язнення в Києві, засланий до Симбірську, Казані, Москви, де перебував до революції 1917 р., продовжуючи наукову роботу й співпрацюючи з журналом „Украинская Жизнь” та тижневиком „Промінь”. У березні 1917 р. повернувся до Києва, де одностайно був обраний Головою Української Центральної Ради. 29.04.1918 р. Грушевський був обраний Президентом Української Народної Республіки.

Ліквідація Української Центральної Ради поклала край державній діяльності Грушевського, який далі продовжував наукову працю й публіцистичну („На порозі Нової України. Гадки і Мрії”, 1918). У 1919 р. Грушевський заснував Український Соціологічний Інститут у Відні (згодом у Празі), який видав, зокрема його праці: „Початки громадянства, генетична соціологія” (1921 р.).

На початку 1924 р. Грушевський обраний дійсним членом Української Академії Наук. Він організував низку академічних комісій для дослідження української історії й фольклору, керував підготовкою нових кадрів істориків, редагував відновлений ним журнал „Україна” (1924-1930 рр.) який став загальноукраїнським органом українознавства, редагував також „Науковий Збірник”.

Грушевський вважав національну проблему головною в історії, твердив, що національні інтереси вищі за класові, а класова боротьба заважає боротьбі за національні інтереси. Пропагуючи націоналістичну територію „єдиного потоку”, Грушевський зображає українську націю безкласовою, безбуржуазною, в якій не було експлуататорських класів і місця для класової

боротьби. Заперечував наявність українського пролетаріату і його керівну роль у суспільно-політичному житті. Протиставляв український народ російському, ігнорував їхню історичну близькість, великодержавну політику царизму зображував як політику російського народу.

Після повернення з еміграції М.Грушевський почав приділяти більше уваги історії класової боротьби, але залишився на націоналістичних позиціях. В останні роки життя Грушевський працював над українською історіографією 17-18 ст., друкуючи свої праці у виданнях Академії Наук СРСР. Тяжкі умови життя на чужині й подальші переслідування з боку радянської влади позначилися на його здоров'ї. Він помер 24.11.1934 р. у Кисловодську, куди виїхав для лікування, похований у Києві, на Байковому кладовищі.

Загальна кількість опублікованих праць Грушевського перевищує 1800. Їх бібліографія за 1888-1904 рр. подана в „Науковому Збірнику, присвяченому професору М.Грушевському мучениками й прихильниками” (1906 р.).

Література:

1. Грушевський Михайло Сергійович // Українська педагогіка в персоналіях. ХХ століття: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів, у двох книгах. Кн. 2 / під ред. О. В. Сухомлинської. — К. : Либідь, 2005. — 552 с.

2. Винар Л. Автобіографія Михайла Грушевського з 1906 і 1926 років, як джерело до вивчення його життя і творчості / Український історик. — 1974. — № 1–3.

УДК 94(477)(092) Грушев.: 82 - 343

Кропивко Олена Михайлівна,
кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна),
Пронько Ілля Володимирович,
студент 1 курсу 5 групи
факультету ветмедецини, Національний
університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна)

ВКЛАД ГРУШЕВСЬКОГО-ПОЛІТИКА У РОЗБУДОВУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Автор понад двох тисяч праць, професор, педагог, історик, дослідник літератури та інших видів мистецтва, письменник, перекладач, етнограф, соціолог, публіцист, лідер впливових в Україні демократичних партій, керівник славнозвісного Наукового товариства імені Т. Шевченка у Львові, Українського наукового товариства в Києві та «Літературно-наукового вісника», газет, журналів, один з фундаторів Української Академії наук, автор десятитомної «Історії України-Руси» та історії запорізького козацтва — Михайло Грушевський на ниві громадсько-державної діяльності дістав не лише загальнонаціональне, а й міжнародне визнання.

Після Лютневої революції в Росії (лютому 1917 р.) український народ отримав можливість здобути власну державність. Очолила шлях до самостійності Українська Центральна Рада. Визначальним принципом творення українського парламенту був широкий демократизм. 20 березня Грушевського було висунуто на посаду її голови. Викликаний телеграмою, 26 березня він повертається з Москви до Києва. У Києві намагався надати стихійному українському рухові організованості, ставив питання про культурне відродження українського суспільства (заснування національних шкіл, політичних товариств). 27 березня виступив на Київському кооперативному з'їзді з вимогою національно-територіальної автономії України у федеративній Російській республіці, вважаючи це найближчим шляхом до самостійності України.

10 червня Грушевський брав участь у проголошенні I Універсалу УЦР. Звернувся до всіх українців із закликом самостійно організовуватися та братися до негайного закладення підвалин автономності. Як голова УЦР вимагав від Тимчасового уряду поступок Україні. 25 жовтня (7 листопада) збройний переворот більшовиків у Петрограді і небажання ними визнати УЦР поклали край сподіванням Грушевського про перетворення Росії на федеративну республіку. 20 листопада УЦР під головуванням Грушевського III Універсалом проголосила Українську Народну Республіку.

Після оголошення IV Універсалу 28-го січня Грушевський їде до Житомира, домовлятися за ратифікацію мирного договору з Німеччиною, та заручитися підтримкою у боротьбі з радянською Росією. По поверненні до Києва, Грушевський приділяв значну увагу конституційному процесові в Україні. Під його керівництвом була розроблена Конституція незалежної УНР.

Після встановлення влади гетьмана Скоропадського Грушевський займає нейтральну позицію, займаючись науковою працею.

У березні 1919 емігрував до Чехословаччини. Жив у Празі, потім у Відні як представник закордонної делегації УПСР. У той час знову починає публіцистичну й наукову діяльність. Був одним із засновників громадської міжнародної організації — “Комітету незалежної України” та заснував “Український соціологічний інститут”.

Наступні його політичні кроки були частково формальними. 25 серпня 1921 року повідомлялося про розкол у таборі Українських лівих есерів за кордоном та створення двох груп, одна з яких на чолі з Грушевським у Відні.

Цікавим спростуванням міфу про президентство Грушевського є те, що такої посади в УНР не існувало, також її не передбачала Конституція, яка була ухвалена в останній день функціонування ЦР. Невідомий жодний акт, встановлений Грушевським як Президентом УНР. В газетах, можливо і було місце заголовкам зі словом “президент”, але це було формально, оскільки це слово може означати “голова”. Також, Грушевський був не головою УНР, а головою Центральної Ради УНР. Отже вважати його Президентом буде помилкою.

Не зважаючи на ці протиріччя, внесок М. С. Грушевського в державотворчі процеси України не можна недооцінювати – він став очільником української національної держави і провідником Української національно-демократичної революції на початку XX ст.

Література:

1. Верба І. В. Грушевський Михайло Сергійович. Наук. думка, 2004. — Т. 2 : Г — Д. — С. 232–235.

2. Винар Л. Автобіографія Михайла Грушевського з 1906 і 1926 років, як джерело до вивчення його життя і творчості. 1974. — № 1–3.
3. Гирич І. Б., Кіржаєв С. М. До історії Всеукраїнської Академії наук. Михайло Грушевський і Агатангел Кримський. Український археографічний щорічник / Інститут української археографії НАН України. — Вип. 1.
4. “Вікіпедія” - (укр)

УДК 94(477)(092) Грушев.: 82 - 343

Кропивко Олена Михайлівна,
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна),*
Ковальчук Назарій Георгійович,
*студент 1 курсу 5 групи
факультету ветмедцини, Національний
університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна)*

НАУКОВА ТА ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО В ЕМІГРАЦІЇ

Мотивом свого вимушеного від'їзду за кордон на початку 1919 р. сам М.Грушевський вказував : «поки на Україні утвориться правління, оперте на дійснім представництві трудового народу». учений жив як представник закордонної делегації Української партії соціалістів-революціонерів спочатку в Празі, потім переїхав до Відня, де розгорнув широку публіцистичну й наукову діяльність. Перебуваючи в Празі, Берліні, Женеві, Парижі та інших містах, Грушевський підготував і опублікував ряд наукових праць, в т.ч. з “Історії релігійної думки на Україні”, “Початок громадянства”, “З починів українського соціалістичного руху”, “Михайло Драгоманов і женеvський соціалістичний гурток» тощо. За кордоном вчений організував також видання науково-політичних журналів. В цей час Грушевський переглянув свої погляди з питань державного будівництва і запропонував концепцію української національної

держави-республіки з безкласовим соціальним ладом («Початки громадянства. Генетична соціологія», 1921 р.).

М.Грушевський став одним із засновників громадської міжнародної організації - Комітету незалежної України та заснував Український соціологічний інститут (УСІ), який діяв спочатку в Празі, потім у Відні. Окрім того, вчений брав участь у створенні та редагуванні часописів «Europe Orientale» («Східна Європа»), «Борітеся - поборете», «Наш Стяг», друкував багато статей і окремі брошури. Тоді ж Грушевський зайнявся літературознавчими дослідженнями.

В еміграції Грушевський працював над великим науковим проектом - багатотомною «Історією української літератури». Перші томи цієї роботи були надруковані в 1923 р., останній, 6-й том, залишився в рукописі і був надрукований тільки в 1995 році.

Для вивчення наукової спадщини М. Грушевського, його науково-організаційної діяльності багато зробили українські діаспорні історики. Вони не тільки зберегли цей науковий спадок, а й заклали підвалини нової галузі історичної науки – грушевськознавство. В рамках цієї копіткої роботи не залишився поза їх увагою еміграційний період життя та діяльності визначного вченого.

Ф.Сисин підкреслював, що, хоча Грушевському не вдалося «вдержати УНР, і через його політичний зсув вліво він втратив значну частину політичного авторитету серед десятків тисяч українських політичних емігрантів», все ж «на нього дивились як на найавторитетнішого українського науковця і очікували, що він зорганізує українське наукове та культурне життя»

На думку діаспорного історика О.Пріцака, у часи еміграції соціологія стала «пасією М. Грушевського». Діаспорний вчений наголошував, що М. Грушевський уявляв «завдання соціологічного досліду ранніх часів» з точки зору залежності мислення від соціального процесу: «спочатку від колективізації людського життя, потім від економічної і соціальної диференціації стало реальним і безсумнівним фактом для кожного соціологічно орієнтованого дослідника».

А.Жуковський вказував, що в межах соціологічного інституту в 1921 р. була опублікована французькою мовою «Антологія української літератури до середині ХІХ століття», підготовлена Михайлом і Катериною Грушевськими, вступне слово до якої написав «приятель Грушевського», професор Колеж де Франс Антуан Мейє.

М.Галій зазначив, що опинившись за кордоном, М.Грушевський міг вести не тільки наукову, але й політичну й культурно-національну роботу. «І хоч би він став би навіть професором Оксфордського університету, як йому пропонували, все ж таки за кордоном він не міг би зробити тієї роботи, що її зробив на Україні. Продуктивність його наукової праці за кордоном ніколи не могла б набути таких розмірів, що їх досягла на Україні в 1924-1931 роках».

Я.Дашкевич зазначив, що в соціологічному інституті М. Грушевський «очолив видавничу діяльність 1922-1924 рр., розгорнувши публікацію двох серій - т.зв. інтернаціональної (тобто видань французькою мовою) та українською «Матеріалів до історії українського соціалістичного руху», «Матеріалів історії української революції» і «Бібліографії української наукової літератури».

І.Бутич підкреслив, що перебуваючи за кордоном М. Грушевський працював насамперед над «Історією української літератури». Умов для заняття археографічною діяльністю учений практично не мав.

Перебуваючи в еміграції М.С.Грушевський не поривав зв'язків з Україною, переписувався з діячами культури і науки, уважно стежив за подіями суспільно-політичного життя на батьківщині. Поступово у нього визрівають думки про повернення. Після кількох років переговорів між представниками радянських властей та М.С. Грушевським йому нарешті дозволили в'їзд в країну (7 березня 1924 р. сім'я Грушевських була вже в Києві).

УДК 94(477)(092) Грушев.: 82 - 343

Кропивко Олена Михайлівна,
кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна),
Пархоменко Андрій Валерійович,

*студент 1 курсу 5 групи
факультету ветмедцини, Національний
університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна)*

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО

Професор, історик, письменник, перекладач, соціолог, публіцист, автор понад двох тисяч праць - особистість настільки сильна, що змогла змінити історію українського державотворення. Керівник славнозвісного Наукового товариства імені Т. Шевченка у Львові, Українського наукового товариства в Києві та «Літературно-наукового вісника», автор десятитомної «Історії України-Руси» та історії запорізького козацтва. Його наукова діяльність і дослідження відповіли на споконвічні питання, що виникали в українського народу.

Михайло народився в сім'ї випускника Київської духовної академії, педагога, організатора народної освіти, Сергія Федоровича Грушевського та матері -Глафіри Захарівни Опокової, яка походила з роду греко-католицьких священників Опущкевичів. Рід батька походив від козаків Грушів. Освічені батьки ще змалечку закладали Михайлові правильні життєві орієнтири і зуміли виховати у ньому любов до своєї Батьківщини.

У 1886 році він закінчує Тифліську гімназію, де під час навчання із захопленням читає твори Миколи Костомарова, Пантелеймона Куліша, Михайла Максимовича і навіть пише свої перші оповідання, які публікуються за сприяння І.Нечуй-Левицького. Після школи вступає на історико-філологічний факультет Університету святого Володимира, який успішно закінчує у 1890 році.

У 1891-1894 рр. він старанно працює над здобуттям звання магістра історії. З цієї метою часто їздить в наукові подорожі до Москви та Варшави, працює у місцевих архівах. Під керівництвом свого вчителя, В.Антоновича підготував конкурсну роботу «Нарис історії Київської землі від смерті Ярослава до кінця

XIV ст.” (1891 р.), удостоєну золотої медалі, та магістерську дисертацію “Барське староство” (1894 р.).

Наприкінці свого університетського навчання, Михайло Сергійович долучається до українського руху. В.Антонович вводить його до складу київської «Громади», таємної організації, що гуртувала довкола себе справжніх патріотів України. У межах громадівської діяльності він почав відвідувати київську духовну семінарію. Вдома у нього часто відбувались таємні сходи семінаристів.

У 1894 р. Грушевський обіймає посаду професора Львівського університету. Через рік стає членом Наукового товариства ім. Шевченка у Львові, а згодом посідає посаду голови Товариства. Під керівництвом Грушевського Товариство розвивалось як наукова установа. За його редакцією у 1895–1913 рр. вийшло 113 томів “Записок НТШ”.

У 1898 р. разом з О.Маковеєм та І.Франком заснував літературно-публіцистичний журнал “Літературно-науковий вісник”, а у 1899 р. стає одним із організаторів “Української видавничої спілки”.

Унікальна особистість Михайла Грушевського, яка сформулювалася у молоді роки життя, завдяки правильному вихованню, високорозвиненому оточенню і власним рисам характеру, на віки залишиться в історії українського народу.

Література:

1. Верба І. В. Грушевський Михайло Сергійович. Наук. думка, 2004.
2. <http://www.m-hrushevsky.name/uk/Bio.html>
3. <https://uk.wikipedia.org>

УДК 94(477)(092) Грушев.: 82 - 343

Кропивко Олена Михайлівна,
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна),
Нагаєць Діана Сергіївна*,
*студентка 1 курсу 5 групи
факультету ветмедцини, Національний
університет біоресурсів і*

ОСТАННІ РОКИ ЖИТТЯ М. ГРУШЕВСЬКОГО

Вісімдесят два роки відділяє нас від передчасної смерті академіка Михайла Сергійовича Грушевського, що наздогнала його 25 листопада 1934 року в Кисловодську на Кавказі, далеко від рідної землі.

Із 1931 р. науковець змушений був жити в Москві. У січні 1934 року В.Затонський виступив на сесії ВУАН, зробивши основний акцент на критиці академіка Грушевського. Близькість до російських кадетів, орієнтація на німецький імперіалізм у боротьбі з «навалою більшовизму», звинувачення у дворушництві, сумнівність наукової порядності — далеко не повний перелік «гріхів», які посипалися на вченого.

23 березня 1931 р. Грушевського заарештували як «керівника Українського націоналістичного центру». Коли він відмовився визнавати ті «свідчення», які з нього «вибили» погрозами ув'язнити його доньку Катерину, 5 січня 1933 року справу экс-голови Центральної Ради закрили.

Наприкінці 1934 р. М.Грушевський відпочивав у одному з санаторіїв у м.Кисловодську (Ставропольський край, РРФСР, СРСР; нині РФ) і несподівано захворів на карбункул. Операцію з його видалення провів головний лікар місцевої лікарні, котрий хірургом не був але перед цим він відмовив Грушевському в проханні бути прооперованим його давнім і перевіченим другом. Вчений помер від сепсису через три дні після операції. Серце зупинилось о другій годині дня.

Наступного дня газета «Вісті» вмістила повідомлення від Ради Народних Комісарів УСРР про смерть М.Грушевського. У постанові Раднаркому зазначалося: «Зважаючи на особливі наукові заслуги перед Радянською Соціалістичною Республікою академіка Грушевського М.С., Рада Народних Комісарів УСРР постановила: Поховати академіка Грушевського М.С. в столиці України - Києві. Похорон взяти на рахунок держави. Для організації похорону утворити урядову комісію в такому складі: тт. Порайко (голова),

Богомолець, Палладін, Корчак-Чепурківський. Призначити сім'ї академіка Грушевського М.С. персональну пенсію 500 крб на місяць».

Тіло Грушевського перевезли до Києва, поклали в головній залі Української Академії Наук, а 29 листопада відбулися похорони. Він був похований на Байковому кладовищі Києва (ділянка № 6, біля Вознесенської церкви). Пам'ятник створили скульптор Іван Макогон і архітектор Василь Кричевський.

Своє завдання, як історика українського народу, Грушевський розумів дуже широко, сумлінно і талановито його виконав. Великою його заслугою як вченого, є створення цілісної концепції українського історичного процесу. Не меншими є і його заслуги перед народом як політичного діяча. Перший голова Центральної ради, перший Президент України він багато доклав зусиль до згуртування доти роз'єданого імперською політикою народу України, проголошення Української незалежної самостійної держави.

Література:

1. Винар Л. Автобіографія Михайла Грушевського з 1906 і 1926 років, як джерело до вивчення його життя і творчості / Український історик. — 1974. — № 1–3.

2. Дорошенко Дмитро. Історія України. 1917—1923 рр.: Українська гетьманська держава 1918 року. — Ужгород, 1930. — 512 с.

УДК 94(477)(092) Грушев.: 82 - 343

Кропивко Олена Михайлівна,
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна),
Шадура Дар'я Петрівна,
студентка 1 курсу 5 групи
факультету ветмедцини, Національний
університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна)*

**МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ ТА НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМЕНІ
ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

Наукове товариство імені Шевченка — всесвітня українська академічна організація, багатопрофільна академія наук українського народу. Воно стало рушійною силою формування та розвитку української науки кінця XIX — першої половини XX ст.

Утворене 1873 року у Львові, як Літературне товариство імені Т.Шевченка, у 1892 р. назву змінили на Наукове товариство ім. Т. Шевченка. Воно стало своєрідною академією наук.

Під головуванням Михайла Грушевського (1897—1916) було здійснено особливий науковий та організаційний поступ. Історик прибув до Львова у 1894 р. За рекомендацією В.Антоновича зайняв посаду завідувача кафедри історії у Львівському університеті і став членом НТШ, а у 1895 р. - редактором «Записок НТШ», ініціатором створення Археографічної комісії. У 1897 р. Грушевського обрано головою Наукового Товариства ім. Шевченка, а також головою Історично-філософської секції НТШ.

М.Грушевському, період головування якого у НТШ тривав від лютого 1897 до середини 1913 р., вдалося закласти у товаристві противаги зовнішнім чинникам, які гальмували науково-видавничу діяльність, нейтралізувати спроби різних політичних об'єднань національної інтелігенції впливати на хід справ. Увага до цієї сторони його діяльності допомагає зрозуміти низку конфліктів у товаристві, причиною яких були різне трактування завдань НТШ.

Упродовж 17 років М.Грушевський переобирався головою НТШ. Деякі його особисті риси, фантастична працездатність, свідомий вибір сфери науки як життєвого покликання й навіть багаж російської бюрократичної культури, яким йому не раз відкрито докоряв М.Павлик, та «велетенський і радше нетиповий для розміряних українців науково-організаційний талант» - усе це вдало поєднувалося в особі дослідника, що не в останню чергу стало запорукою успіхів керованого ним товариства.

Кредо своєї діяльності у НТШ М.Грушевський оприлюднив на загальних зборах у лютому 1897 р. У промові, виголошеній після обрання його Головою Товариства, він зазначив, що воно існує тільки для науки і не може бути ареною політики, закликав кожного члена, який виступає від імені НТШ, усунути всяку

політичну і громадську тенденційність, коли йдеться про діяльність наукової асоціації.

До Першої світової війни ідея і практика української солідарності замикалися на постаті Грушевського. Він завжди відчував відповідальність за «всеукраїнський мандат», що йому надали київські громадівці, відправляючи його у підавстрійську Галичину. Коли у 1913 р. постало питання про обмеження повноважень Голови НТШ, група діячів з Наддніпрянської України застерігала галичан, що у такому разі воно з усеукраїнської установи академічного типу перетвориться на провінційне товариство місцевого значення. Зрештою, за оцінкою О.Пріцака, воно таким і стало у міжвоєнний період, хоча, оцінюючи його тодішню діяльність не заводить брати до уваги зміну політичних координат українського руху у Східній Галичині.

Створюючи підстави для перетворення НТШ на Академію наук, його керівництво поступово усувало зі своєї діяльності педагогічно-прикладні аспекти, ставило за мету розвивати українську науку «без прямого дидактичного призначення». Такий підхід, однак, не означав, що М.Грушевський спрямовував НТШ на дорогу нехтування питаннями української школи. Навпаки, він мав досить радикальні погляди на шляхи зміцнення українського шкільництва. Вчений розглядав проблему національної школи у соціальному аспекті: пропонував відкрити на громадські кошти бурсу для учнів з незабезпечених сімей. Багато неприємностей він нажив, обстоюючи ідею створення приватних гімназій у Галичині і на Буковині.

Діяльність М.Грушевського в НТШ виходила далеко за межі «держання титулу» голови установи. Він вникав у щоденні рутинні, у тому числі господарські справи. Окрім повноважень голови товариства його влада базувалася на авторитеті талановитого організатора науки та надзвичайно плідного вченого саме в галузі національної історії. Феномен Грушевського не пояснюється лише самими його вольовими рисами та обсягом наукового доробку. Головне полягало у тому, що він був істориком нації, а більш важливого дискурсу для формування національної самосвідомості на той час не було.

Заслуга М.Грушевського у тому, що він послідовно переформатував Товариство у наукову інституцію, яка здійснила вагомий внесок в українську науку і культуру.

Література:

1. Справозданне про діяльність і розвиток Наукового товариства імені Шевченка // Записки НТШ. - 1893.- Т. 2.- С. 173-189.
2. Винар Л. Грушевський як голова Наукового товариства ім. Шевченка // Український історик. - 1969. - Ч.1-3.; Його ж. М.Грушевський і Наукове Товариство ім. Шевченка. - Мюнхен. - 1970. - 111с.
3. Дашкевич Я. Михайло Грушевський як особа і особистість // Грушевський Михайло. Листи до Кирила Студинського (1894-1932). - Л. - 1998.- С. 3 -10
4. Романів О. Олександр Барвінський і Наукове товариство ім. Шевченка // Мат. конф., присвяч. 150 річниці від дня народження Олександра Барвінського. Львів. 14 травня 1997. - Л., 2001.- 91-100.
5. Листування Михайла Грушевського. - К.,Л. - 1997. - Т. 1. - 398 с.
6. Прицак О. Наукове товариство ім. Шевченка у Львові поміж двома війнами // Український історик.-1981.-Ч.1-4 (69-72).- С.147-152.

УДК 94(477)(092) Грушев.: 82 - 343

Кропивко Олена Михайлівна,
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна),
Поправка Валентина Василівна,
*студентка 1 курсу 5 групи
факультету ветмедецини, Національний
університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна)**

МИХАЙЛО СЕРГІЙОВИЧ ГРУШЕВСЬКИЙ - ІСТОРИК ЛІТЕРАТУРИ

Михайло Сергійович Грушевський до 1917 р. торкався в своїх працях питань історії літератури - важливих джерел староукраїнської літератури: літописів, Києво-Печерського патерика, проповідей, творів "народної словесності". Займаючись такими творами, він звертав увагу на їх літературну складову, стиль, з'ясовував питання авторства творів, зупинявся на вивченні їх літературних джерел і тощо. Події історії Галицького та Волинського князівств, що були тісно пов'язані з історією Угорщини та Австрії, дістали у Грушевського необхідну оцінку для зрозуміння змісту Галицько-Волинського літопису.

М.Грушевський розпочав працю над своєю «Історією української літератури» у 1922—1925 рр.; видав чотири томи та половину п'ятого.

У творах М.Грушевського знаходимо цінні поправки до надрукованих текстів творів Івана Вишенського, в Київському літописі 12-го ст. проповідь-похвалу київському князю Рюрику II Ростиславичу.

Широке знання західноєвропейської та польської релігійної літератури в добу церковної боротьби 16-17-го ст. надає йому можливість відтворити особливу картину релігійного життя в Україні та подати необхідний коментар до творів українських полемістів.

Як і в «Історії України-Руси», у «Історії української літератури», Грушевський проявив себе європейським вченим, обізнаним з європейською літературою.

Його дослідження елементів старого українського епосу, що ще збереглися в формі «билин» є основоположною для сучасної науки.

Найкращим вшануванням пам'яті великого знавця української політичної та духовної спадщини має бути не лише засвоєння нашими сучасниками його думок, але і продовження його дослідної праці.

Література:

1. Михайло Грушевський – історик і будівничий нації (До 140- річчя від дня народження М. Грушевського) // Методико-бібліографічні матеріали. – Харків, 2006. – 9 с.

2. Чижевський Дмитро. Українське літературне бароко. — К., 2003. — С. 482-492.

УДК 94(477)(092) Грушев.: 82 - 343

Хвіст Вікторія Олексіївна,
кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна),
Дзюменко Олена Олегівна,
студентка 1 курсу 3 групи,
економічний факультет,
Національний
університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна)

ІСТОРІЯ САДИБИ РОДИНИ ГРУШЕВСЬКИХ

Михайло Сергійович Грушевський — це вчений світового рівня, людина широкої ерудиції, творча спадщина якого вражає своєю фундаментальністю. Його перу належить близько двох тисяч праць з історії, соціології, літератури, етнографії, фольклору. Та насамперед він увійшов у вітчизняну історію як її великий літописець, автор фундаментальної «Історії України-Руси».

Історію життя та його працю Михайла Грушевського досліджувало безліч українських та зарубіжних істориків та професорів. Серед них А. Жуковський, І. Верба, Р. Пиріг, Л. Винар, С. Іваницька, С. Козловський та багато інших. Також збережено, увіковічено і передано нащадкам різноманітні речі та праці самого Михайла Грушевського у музеях присвячених цій видатній особі. Нині на території України існує чотири музеї. На жаль, у часи СРСР його особу не шанували і намагалися повністю стерти всі докази існування професора, тому музеї, крім Сестринівського, були відкриті тільки у часи вже незалежної України. Це дуже погіршило умови реконструкції, адже ідеальним будинком-музеєм стає той, який музефікується по гарячих слідах перебування в ньому. Але вже через десяток років відтворювати, відновлювати побут, інтер'єр стає вельми складно. А нові десятиліття остаточно стирають сліди пам'яті.

Отже, мета моєї роботи дослідити історію садиби родини Грушевських та різноманітність експонатів Історико-меморіального музею Михайла Грушевського у місті Києві.

Історія садиби: на залишені у спадок батькові капітали 1908 р. Михайло з дружиною Марією, брат Олександр та сестра Ганна затишну садибу за адресою Паньківська, 9/14. Першою уподобала Паньківську, 9 дружина Грушевського Марія, доручивши вести справу щодо її придбання Юрію Тищенку.

Певно, щоб не втратити престижне місце, з 13 травня 1908 р. Грушевські будинок орендували, а вже 4 липня 1908 р. підписали контракт купівлі-продажу з попереднім власником, купцем Павлом Богатком. Обійшлася садиба новим господарям у 46 700 рублів. Старенький одноповерховий будиночок за місяць знесли, а добротний на 2 поверхи флігель уподобали Олександр та Ганна.

У придбаному флігелі сам Михайло Сергійович спочатку мешкав лише короткими наїздами, спостерігаючи за спорудженням на садибі, що тривало впродовж 1908–1909 рр. Коштувала будова 165 000 руб, з яких 85 000 руб.— «банкова позичка». 29 вересня за старим стилем 1909 р. Михайло Сергійович вселився в свою квартиру № 12.

У цьому домі, прибуваючи зі Львова, Михайло Сергійович мешкав впродовж 1909–1914 рр. До цієї оселі повернувся вчений і після заслання 1915–1917 рр., проживши в ній постійно менше одного року — від 14 березня 1917 р. до 25 січня 1918 р.

Більшовики не пробачили лідеру «самостійну, ні від кого незалежну» Україну. 25 січня 1918 р. під час наступу на Київ більшовицького війська під орудою М. Муравйова шестиповерховий красень був зумисне обстріляний запальними снарядами і згорів до тла. Як виглядав прибутковий дім Грушевських відомо лише зі знімка, зробленого після пожежі. Цей обгорілий остов простояв до 1921р. На фундаменті зрівняного з землею прибуткового дому після Другої світової війни спорудили помешкання для професорів вищих шкіл Києва та академічних вчених.

Історія київської садиби Грушевських на Паньківській була би не повною, якщо не згадати новий набуток родини 1913 р. М. Грушевський придбав

сусідню садибу на Паньківській, 7. Одноповерховий особняк з садом Марія Фрейтаг продала новим власникам за 50 тис. рублів, не поступившись жодною тисячею.

Після вибухів на Звіринці влітку 1918 р. Михайло Сергійович перебрався на Паньківську, 7.

Переживши всі лихоліття ХХ століття, флігель єдиним вцілів до наших днів на садибі Грушевських. Після поразки Української революції та встановлення більшовицького режиму його націоналізували. 1921 р. з впровадженням непу— денаціоналізували. До цього єдиного родинного притулку повернувся в березні 1924 р. з еміграції Михайло Грушевський з дружиною Марією та єдиною донькою Катериною, оселившись на третьому поверсі у сестри. У липні 1924 р. ВУЦВК ухвалив передати флігель в дожиттєве користування академіку ВУАН М. Грушевському, оформивши офіційно цю «акцію» у вересні 1926 року. Після його смерті флігель закріпили на правах власності за дружиною та братом Олександром. Репресії проти доньки та брата влітку 1938 р. поширилися і на будинок. Всі попередні постанови щодо прав власності були скасовані, флігель почали заселяти «чужими людьми». Наприкінці 1940-рр. цю пам'ятку було знесено, за рахунок чого розширено площу споруджуваного нового будинку на фундаменті «фамільного дому» Грушевських. Решту садиби включено до комплексу Історико-меморіального музею Михайла Грушевського.

Різноманітність експонатів Історико-меморіального музею Михайла Грушевського у місті Києві: музей заснували у 1992 році, а експозицію музею Михайла Грушевського в меморіальному будинку на вулиці Паньківській, 9, було відкрито у 2006 році, через 14 років після заснування самого музею.

З дня заснування музею в його зібрання надійшло близько 7 тисяч предметів, з них чотири тисячі представлено в експозиції. Це меблі, побутові речі, особисті документи, рукописи, найповніше в Україні зібрання творів М. Грушевського та видань за його редакцією. Іконографічна збірка, що містить сотні фотографій М.Грушевського та його родини. Перлина зборів - портрет Катерини Грушевської роботи відомого українського художника І. Труша. У

фондах музею - оригінали листів М. Грушевського та його рідних, праці історика, видання під його редакцією, книги з особистої бібліотеки.

Під час цієї роботи я дослідила історію садиби родини Грушевських, а також різноманітність експонатів. Визначила, що музей приносить велику користь у вивченні історії життя та праці Михайла Грушевського завдяки своїм рідкісним експонатам і тому його двері ніколи не закриваються, а учні і студенти масово відвідують і вдосконалюють свої знання.

УДК 94(477)(092) Грушев.: 82 - 343

Хвіст Вікторія Олексіївна,
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна),
Веремій Яна Сергіївна,
*студентка 1 курсу 3 групи,
економічний факультет,
Національний
університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна)**

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ – ВИДАТНИЙ ПИСЬМЕННИК ТА ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ ДІЯЧ

Михайло Сергійович Грушевський народився 29 вересня 1866 року в місті Холм, нині Люблінське воєводство Польщі. Батько — Сергій Федорович Грушевський, викладач у греко-католицькій гімназії. Мати — Глафіра Захарівна Опокова — походила з сім'ї священнослужителів із містечка Сестринівка. Його дитинство пройшло на Кавказі.

Здобувши домашню початкову освіту, у 1880 році Михайло був зарахований відразу до третього класу Тифліської гімназії. Закінчивши навчання в гімназії, він вступив на історико-філологічний факультет Університету святого Володимира (1886–1890 рр.). Учень В. Антоновича. Під його керівництвом підготував конкурсну роботу «Нарис історії Київської землі від смерті Ярослава до кінця XIV ст.» (1891 р.), удостоєну золотої медалі, та магістерську дисертацію «Барське староство» (1894 р.). Грушевський

долучається до українського руху. В.Антонович вводить його до складу київської «Громади». У межах громадівської діяльності, Грушевський опікувався українським гуртком у київській духовній семінарії.

1894 року Михайло Грушевський очолює щойно утворену кафедру всесвітньої історії у Львівському університеті, яка зосереджує свої науково-педагогічні зусилля на вивченні проблем історії Східної Європи. Засновник і голова Українського Наукового Товариства. У Галичині він став одним із засновників Української національно-демократичної партії, створеної в грудні 1899 року, взявши на себе обов'язки заступника голови. Але незабаром він через політичні мотиви розійшовся з більшістю в керівництві цієї партії. У 1901 — 1903 роках М.Грушевський розгорнув бурхливу діяльність зі створення у Львові українського університету, але в результаті протидії впливових польських кіл ці зусилля успіхом не увінчалися.

У перші дні революції 1905—1907 років у Росії Михайло Сергійович повернувся до Києва і зайнявся проблемами історії українських земель, що входили до складу Російської імперії. Царським маніфестом 17 жовтня 1905 року обмеження на українське друковане слово були скасовані, тому в 1906 році видання львівського «Літературно-наукового вісника» було продовжено в Києві. Тоді ж Грушевський виступив одним із засновників газети «Рада», а в 1907 році під його редакцією почав виходити журнал «Україна».

Початок Першої світової війни застав Грушевського на відпочинку в селі Криворівня. З великими труднощами Грушевський зумів повернутись до Києва, де його заарештували за звинуваченням в австрофільстві та вислали до Сибірска. На засланні продовжив наукову роботу, у Москві активно співпрацював з відомим громадсько-політичним виданням «Украинская жизнь».

Зі створенням на початку березня 1917 р. у Києві Української Центральної Ради Грушевський був заочно обраний її головою. Ґрунтовне знання історії українського народу, його проблем, інтересів, вражаюча працездатність та інші видатні потенційні наукові можливості явно вирізняли Михайла Сергійовича серед когорти тогочасних діячів, винесених на гребінь

політики потужною революційною хвилею. Під керівництвом лідера українського руху, Центральна Рада за короткий час пройшла шлях від гасел національно-культурної автономії до проголошення суверенної Української Народної Республіки та її Конституції. Грушевський був автором головних політичних документів УЦР, основних концептуальних положень Української революції. Він тісно співпрацював із створеною у квітні 1917 р. Українською партією соціалістів-революціонерів.

Після гетьманського перевороту Грушевський відійшов від активної політичної діяльності. У 1919–1924 рр. перебував в еміграції. Грушевський розпочав роботу над ще одним великим науковим проектом – багатотомною «Історією української літератури». Перші його томи були надруковані в 1923 р., останній, 6-й том, присвячений літературі 1-ї третини XVII ст., лишився в рукописі і був надрукований тільки у 1995 році.

У березні 1924 р. Грушевський повернувся в Україну задля продовження масштабних наукових досліджень та завершення написання фундаментальної «Історії України-Руси», що неможливо було здійснити без вітчизняних архівів та бібліотечних зібрань. У 1924–1930 рр. він очолював усі головні історичні установи ВУАН: кафедру історії українського народу при Історико-філологічному відділі, Історичну секцію з численними комісіями, археографічну комісію. Осередком його історичної школи стала новостворена Науково-дослідна кафедра історії України. За редакцією вченого в цей період було випущено 80 книг, серед них періодичні та серійні видання: «Україна», «Науковий збірник», «Студії з історії України», «За сто літ», збірники комісій порайонного дослідження історії України.

У 1929 році Грушевський був обраний академіком АН СРСР.

У 1931–1934 рр. Грушевський став об'єктом нещадної «критики», інспірованої і веденої більшовицьким керівництвом, його звинувачували у різних наукових та політичних «гріхах».

У березні 1931 р. його заарештували за звинуваченням у керівництві сфабрикованим т. зв. «Українським національним центром». Через короткий

час після допитів у Харкові Грушевський був звільнений. Відкритий судовий процес у справі «УНЦ» не відбувся.

У 1931–1934 рр. Грушевський проживав у Москві, працюючи над десятим томом «Історії України-Руси», який був підготовлений до друку донькою Катериною та виданий вже по смерті історика на початку 1937 р.

Помер у Кисловодську після ряду хірургічних операцій. Похований у Києві на Байковому цвинтарі.

Тільки в незалежній Україні стало можливим об'єктивне висвітлення постаті Михайла Грушевського, належне поцінування його внеску в українську науку і державність, видання його творів і вшанування його пам'яті. Автор понад двох тисяч праць, талановитий професор-педагог, видатний історик, письменник, етнограф, публіцист, лідер впливових в Україні демократичних партій і перший президент Української Республіки, керівник славнозвісного Наукового товариства імені Т. Шевченка у Львові, Українського наукового товариства в Києві та «Літературно-наукового вісника», газет, журналів, один з фундаторів Української Академії наук, автор десятитомної «Історії України-Руси» та історії запорізького козацтва — Михайло Грушевський на ниві освіти, науки, культури, громадсько-державної діяльності дістав не лише загальнонаціональне, а й міжнародне визнання.

УДК 94(477)(092) Грушев.: 82 - 343

Хвіст Вікторія Олексіївна,
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна),
Шкарбан Вікторія Віталіївна,
*студентка 1 курсу 3 групи,
економічний факультет,
Національний
університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна)**

**МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ – ВИДАТНИЙ УЧЕНИЙ,
ПОЛІТИЧНИЙ ДІЯЧ ТА
ПЕРШИЙ ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ**

З ім'ям М. Грушевського пов'язані знаменні події в історії української науки, культури, національно-державного відродження України. Він є видатним українським істориком, провідним організатором академічно-наукового життя, відомим суспільно-політичним діячем українського відродження ХХ ст.

Отже, мета моєї роботи дослідити історію видатного ученого, політичного діяча та першого президента Української держави – Михайла Грушевського.

Він очолив у 1894 році кафедру «всесвітньої історії з спеціальним оглядом та історії Східної Європи» у Львівському університеті, Михайло Грушевський плідно працює над різними проблемами історії рідного краю, незабаром стає головою історико-філософської секції Наукового товариства імені Шевченка і редактором його славнозвісних «Записок».

Михайло Грушевський був засновником періодичного видання за європейськими зразками - літературного місячника під назвою «Літературно-науковий вісник» .

Михайло Грушевський був активним політичним діячем, а в 1899 році став одним з організаторів національно-демократичної партії в Галичині.

1908 року за його почином створюється у Львові організація українського вчителства середніх шкіл «Учительська громада».

М. Грушевський значну увагу приділяв питанням суспільно-політичної перебудови Російської імперії.

Активно включається в роботу з організацією Української парламентської громади у складі першого російського парламенту — Державної Думи.

Забезпечуючи тісне співробітництво з думською громадою, М. Грушевський інформував депутатів Думи про їх завдання, співпрацював з ними при створенні законопроектів. Значним був внесок М. Грушевського в заснування друкованого органу української парламентської репрезентації — «Украинский Вестник»,

М. Грушевський міцно стояв на позиції визнання широких прав і свобод за усіма націями і народностями, які проживали в Україні, рішуче викидаючи гасло «Україна для українців».

Закликаючи до побудови автономії України у складі Російської федеративної республіки, М.Грушевський чітко змалював основні принципи, на яких ця автономія мала бути побудована:

1. Свобода, причому не лише для України, але й для всіх народів Росії.
2. Окрім свободи, необхідною умовою є рівність всіх людей.
3. Загальне, рівне, пряме й таємне виборче право, треба, щоб голосування було таємним.

Стає першим президентом Української держави. Керував він на цій посаді від 4 березня 1917 р. по 28 квітня 1918 р.

19 квітня 1917 року він відкрив Український Національний Конгрес, де були прийняті відповідні резолюції і проведено перевибори Центральної Ради та затверджено програму діяльності організованого українського громадянства.

Михайло Грушевський був ініціатором славнозвісних чотирьох Універсалів Центральної Ради. Це він 19 листопада 1917 року урочисто виголосив III Універсал, за яким проголошено Українську Народну Республіку. Найбільшу славу здобув IV Універсал, за яким Українська Народна Республіка проголошувалась самостійною і незалежною державою. Грушевський ставив питання про майбутні кордони УНР.

У Відні восени 1919 р. М. Грушевський заснував Український соціологічний інститут. Цей інститут під його керівництвом успішно працював над проблемами соціології, історії і культури.

Михайло Грушевський почав працювати в історико-філологічному відділі Всеукраїнської Академії Наук (ВУАН) на посаді керівника кафедри української історії та очолив археографічну комісію. Грушевського обирають академіком Української Академії наук.

Протягом 1926-1930 років вийшло три томи «Студії з історії України»: «Київ та його околиці в історії і пам'ятках» (1926), «Чернігів і Північне

Лівобережжя» (1926), «Київські збірники історії і археології, побуту і мистецтва» (1930) та інші історико-краєзнавчі нариси.

Поza увагою вченого не залишалась археографічна наука. В 1926 р. були опубліковані «Український археографічний збірник», «Пам'ятки українського письменства» та інші.

М. Грушевський працював над питаннями взаємозв'язків українського народу з іншими європейськими народами, вивчав всесвітню історію. Деякі з статей: «Про польсько-українські взаємини Галичини», «Всесвітня історія в короткому огляді в 6-ти частинах».

Отже, Михайло Грушевський — це вчений світового рівня, творча спадщина якого вражає своїм тематичним діапазоном, фундаментальністю. Він — блискучий, неперевершений організатор наукового життя, голова Наукового товариства імені Шевченка, Українського наукового товариства, історичної секції Всеукраїнської Академії наук, керівник університетської та академічної кафедр, засновник Львівської і Київської наукових шкіл. Михайло Грушевський — видатний громадський і державний діяч, визнаний лідер національно-демократичної революції. Він належить до тих політиків, які до кінця залишилися вірними ідеї усього життя — самоствердженню свого народу.

УДК 94(477)(092) Грушев.: 82 - 343

Хвіст Вікторія Олексіївна,
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна),
Романюк Максим Володимирович,
*студент 1 курсу 3 групи, економічний
факультет, Національний
університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна)**

ДОСВІД ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ 1917–1921 РР.: УРОКИ ДЛЯ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

Мета даної історичної роботи полягає у визначенні процесу державотворення України в період 1917-1921 років, його позитивних та негативних аспектів, а також особистий внесок М. Грушевського.

Українська революція 1917-1921 років — черга подій, метою яких було політичне самовизначення українського народу у формі поновлення та захисту державності. Після кількох літ тяжкої боротьби на декількох фронтах одноразово незалежна Україна зазнала поразки й у кінцевому рахунку українські землі осталися поділеними між СРСР, Польщею, Румунією та Чехословаччиною.

В умовах становлення та розвитку незалежної Української держави не вщухає інтерес до нашої національної історії, до уроків та досвіду минулого, що в свою чергу спричинює зростання вимог до історіографічних досліджень та їх ролі і значення в подальшому розвитку історичної науки.

16 березня 1917 року в Києві починає формуватися Українська Центральна Рада, яка 20 березня заочно обрала Грушевського головою (це рішення було одностайно підтвержене 19 квітня на Всеукраїнському національному конгресі). 23 червня Грушевський брав участь у проголошенні I Універсалу УЦР. У якому йдеться про проголошення автономії України у складі Росії, визначав, що головним джерелом влади в країні є український народ: «Хай буде Україна вільною. Не одділяючись від всієї Росії, не розриваючи з державою російською, хай народ український на своїй землі має право сам порядкувати своїм життям. Хай порядок і лад на Вкраїні дають вибрані вселюдним, рівним, прямим і тайним голосуванням Всенародні українські збори (Сойм). Всі закони, що повинні дати той лад тут у нас, на Вкраїні, мають право видавати тільки наші Українські збори. Ті ж закони, що мають лад давати по всій російській державі, повинні видаватися у Всеросійським парламенті. Ніхто краще нас не може знати, чого нам треба і які закони для нас кращі.»

16 липня був виданий другий Універсал особисто Грушевським, який був певним кроком назад, компромісом із Тимчасовим урядом. Грушевський був переконаний, що порозуміння УЦР з російським урядом буде на користь Українському народу, і висловився проти самовільного визнання автономії: «...і визнаючи, що доля всіх народів Росії міцно зв'язана з загальними

здобутками революції, ми рішуче ставимось проти замірів самовільного здійснення автономії України до Всеросійського Учредительного Зібрання.»

Також II Універсал пригнічував розвиток української армії, так як дозволив формування українського війська здійснювати під контролем Тимчасового Уряду.

Вперше ідею проголошення УНР було висунуто М. Грушевським у вступній промові у день відкриття з'їзду. Україна вже відійшла від Російської республіки, зберігаючи з нею лише формальний федеративний зв'язок, і завдання полягало лише в тому, щоб юридично оформити цей факт. Тому 20 листопада було прийнято III Універсал, у якому йдеться про проголошення Української Народної Республіки, де Україна не відокремлювалася повністю від Росії але вся влада належала тільки Центральній Раді: «Однині Україна стає Українською Народньою Республікою. Не одділяючись від республіки Російської і зберігаючи єдність її, ми твердо станемо на нашій землі, щоб силами нашими допомогти всій Росії, щоб вся Республіка Російська стала федерацією рівних і вільних народів.»

Окрім цього було впроваджено 8-годинний робочий день та державний контроль над виробництвом, скасована смертна кара й оголошена амністія політ.в'язнів, створено незалежний суд, окреслено територію України. Негативною стороною III Універсал вилився у невдалій земельній політиці, що призвела до підтримки українським селянством більшовиків.

IV Універсал прийнятий 22 січня 1918 року, став остаточним кроком до Української державності, він декларував незалежність України, як: «...самостійною, ні від кого не залежною, вільною суверенною державою українського народу. Зо всіма сусідніми державами, як то: Росія, Польща, Австрія, Румунія, Туреччина та інші, ми хочемо жити в згоді й приязні, але ні одна з них не може втручатися в життя Самостійної Української Республіки.»

У цей період розвиток України досягав свого піку, але згодом почав йти на спад і закінчився крахом Української державності. В кінці 1918 на початку 1919 років значна територія країни, включаючи Київ, була захоплена більшовиками. Роздані селянам землі вони почали відбирати і передавати в

«совхози» та сільськогосподарські «комуни». Все селянство було зобов'язане здавати державі всю сільськогосподарську продукцію, за винятком дуже обмеженої норми, залишеної для особистого споживання. Селяни почали усвідомлювати, що на обіцянки більшовицької пропаганди не можна покладатися, і запізно повертати свої симпатії до Директорії. По всій Україні вибухали повстання проти більшовиків, але було вже запізно. В квітні 1919 року на Правобережжі були розгромлені війська Директорії, і станом на весну 1919 року на території України (крім Надзбруччя і західних областей) знову було встановлено радянську владу.

Таким чином Українська революція, що так вдало розпочалася для українства, той величезний вклад, який зробила в повалення романівської монархії, жертвність, покладена на вівтар боротьби за незалежність, у кінцевому підсумку закінчилася трагічно для великої волелюбної державотворчої нації. Революція зазнала поразки. Проте боротьба народу за своє визволення не закінчилася. Революція продемонструвала великий потенціал українства до визвольних змагань і збагатила людство досвідом, який заслуговує глибокого аналізу та вивчення.

Досвід Української революції став предметом дослідження представників різних галузей знань. Ось уже понад вісім десятиліть цей досвід вивчається елітою українства як в самій Україні, так і за її межами. До його аналізу звертаються і зарубіжні автори різних країн. Ми не повинні забувати своєї історії, а повинні навчатися їй, не повторювати її помилок, що так необхідно для України сьогодні.

УДК 94(477)(092) Грушев.: 82 - 343

Хвіст Вікторія Олексіївна,
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна),
Васільченко Костянтин Ігорович,
*студент 1 курсу факультету
інформаційних технологій
спеціальності економічна
кібернетика, Національний
університет біоресурсів і**

МИХАЙЛО СЕРГІЙОВИЧ ГРУШЕВСЬКИЙ – УКРАЇНСЬКИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ДІЯЧ

Дослідження життя та діяльності відомого українського політичного діяча, історика Михайла Сергійовича Грушевського насамперед як політика з боку політичної точки зору є метою даної роботи.

Михайло Сергійович Грушевський – видатний український історик, громадський і політичний діяч, Голова Центральної Ради Української Народної Республіки (1917-1918рр.), автор понад 2000 наукових праць. Важко переоцінити значення особи Михайла Грушевського в історії України. Це надзвичайно талановита людина. Як зазначав В.Ф.Верстюк: «Не було жодного з'їзду, де б Грушевського не обирали почесним головою, або від імені якого мені не надсилали б вітальних телеграм». Центральна Рада була одним з політичних аутсайдерів, доки до Києва не повернувся Грушевський. З його поверненням Центральна Рада перетворилася на той стержень, навколо якого міг згуртуватися український рух.

М.С.Грушевського обрали Головою Центральної Ради насамперед за його величезні наукові заслуги та безумовний авторитет. Знання історії українського народу, вражаюча працездатність та інші якості вирізняли його з поміж інших політичних діячів того часу. Тому за весь час існування Центральної Ради жодного разу не піднімалося питання про зняття Грушевського з посту голови. Можливо, деякі погляди вченого на українську державність були недосконалі і помилкові, але вони прогресували на той час.

Основною проблемою, яку Грушевський хотів вирішити була проблема автономії України у складі Росії. У роботі «Хто такі українці і чого вони хочуть» чоловік характеризує значення автономії для України ось так: «Домагання народоправства і суто демократичного ладу на Україні в відокремленій, «незмішаній» автономній Україні, пов'язаній тільки федеративним зв'язком чи то з іншими племенами слов'янськими, чи то з

іншими народами і областями Російської держави - се наше старе гасло, підняте ще в 1840-х роках найкращими синами України...». Вчений не лише закликає до побудови широкої автономії України, але й наголошує на тому, як цього досягти. Творячи власну автономію, українці довели б реальність і корисність цього домагання.

Грушевський говорив, що автономія – це «право жити по своїм законам, самим собі становити закони, а не жити по чужим законам і під чужою властю». Вчений розрізняє різні ступені самовизначення народу від повного централізму до самостійної, незалежної держави. Найбільш доцільною він вважає для України широку національно-територіальну автономію, тому що саме така автономія є найбільш корисною з трьох точок зору: «з погляду національного, дуже важно, що як усі українські землі будуть зібрані в одну територію, само собою українці будуть хазяєвами у себе».

Виборюючи автономію для України, Михайло Сергійович враховував і те, що країна є багатонаціональною і дбав про те, щоб у майбутньому представники будь-якої національності мали всі умови для вільного розвитку. Вчений писав: «Ми думаємо якраз, що Україна не тільки для українців, а й для всіх, хто живе на Україні, а живучи, любить її, а люблячи, хоче працювати для добра краю і його людності, служити їй, а не обирати, не експлуатувати для себе». Повинні були забезпечити права національних меншин, щоб не обмежувати їх у своєму національному розвитку, а навпаки допомагати їм розвивати свою культуру.

Такими були погляди М.Грушевського на українську державу в складі Російської федеративної республіки на початку 1917 року. Але незабаром, коли стало відомо, що ніякої автономії Росія не допустить, його погляди змінилися. Тому політик вже думав не про автономію у складі Росії, а про Україну Велику.

Грушевський виділяв не лише охорону ладу і порядку, але й розвиток демократизму, охорону прав, регулювання політичних прав і створення сприятливих умов праці. Також політик зазначав, що церква не повинна мати впливу на державу, тому має бути відділена і духовенство не мало входити до складу державних урядовців.

Майже все життя і до останніх днів Михайло Грушевський мріяв про автономну Україну, але зрозумів, що в складі Росії про вільну Україну не можна було й думати, тому закликав до створення самостійної держави.

У Конституції УНР ми бачимо віддзеркалення поглядів Михайла Грушевського щодо закріплення демократичних прав у законодавстві України. В Конституції проголошувалася свобода слова, права на об'єднання в організації, на участь у державному управлінні.

Центральна Рада надавала важливе значення національному розвитку інших народів, як цього прагнув Михайло Грушевський. Доказом цього є те, що у Раді міністрів існувало генеральне міністерство з міжнародних справ і три міністра: з російських, єврейських та польських справ.

Незаперечним є той факт, що внесок Михайла Сергійовича Грушевського у розвиток української держави є настільки великим, що про нього ще будуть пам'ятати довгі тисячоліття. І, можливо, зараз, коли ми будемо незалежну демократичну Україну слід звернутися до його праць і винести для себе всю користь його роботи. Михайло Грушевський – це насамперед політик, який всіма силами намагався піднести Україну до світового рівня, і показати іншим країнам всю її чистоту та непорочність.

Література:

1. Верба І. Маловідомі сюжети з життя Михайла Грушевського (квітень 1918-квітень 1919 рр.) // Історичний журнал. - 2003. - № 1. - С. 72-76.
2. Дашкевич Я. Михайло Грушевський як особа і особистість. Передмова // Листи Михайла Грушевського до Кирила Студинського (1894-1932 рр.). - Л.; Нью-Йорк, 1998. - С.V-XI.
3. Райковський Б. Михайло Грушевський - засновник системи демократичних виборів в Україні // Вісник Центральної виборчої комісії. - 2006. - № 1. - С. 94-98
4. Цибенко І. Діяльність М.Грушевського: пошук бібліографічних джерел / І.Цибенко // Бібліотечна планета. - 2002. - № 4. - С.34-35.

*Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна),
Шинькарук Мирослава Богданівна,
студентка 1 курс, 2 група,
гуманітарно-педагогічний факультет,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

ПРАГНЕННЯ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО ДО НЕЗАЛЕЖНОСТІ ТА СОБОРНІСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

На початку ХХ ст. загострилися міжнародні суперечності. Російська імперія прагнула захопити Галичину, адже там у значно ліберальніших умовах, ніж у Росії, розвивався український національно-визвольний рух, який загрожував поширитися на всю Україну та, як наслідок, послабити або й ліквідувати імперію [1, 471].

Західна Україна потерпала від воєнних дій, які несли за собою розруху, страти, репресії та депортації. Війна негативно вплинула на промисловість та призвела до економічної кризи. Загострення суперечностей у суспільстві призвело до революції.

В той час, коли Тимчасовий уряд проголосив себе владою, в Україні, в Києві було створено Українську Центральну Раду, яку очолював Михайло Грушевський. Після захоплення влади в Росії більшовиками Центральна Рада проголосила, за підтримки більшості населення, Українську Народну Республіку [1, 473].

Головними конституційними ідеями Михайла Грушевського є: децентралізація держави з наданням місцям широкої національної чи територіальної автономії; парламентське правління без застосування прямих виборів до законодавчого органу; поділ влади не лише за класичною горизонтальною схемою (законодавча, виконавча, судова), а й по вертикалі: у регіонах вся повнота влади належить обраним шляхом всезагального, прямого, безпосереднього і таємного голосування національно-територіальним сеймам, у центрі — парламенту, сформованому сеймами (один депутат від 4-х членів

сейму); чітке визначення державного характеру національних окраїн, їх територій, прав і свобод людини та громадянина. За головування у Центральній Раді М. Грушевського його конституційні ідеї значно трансформувались відповідно до нових політичних обставин і знайшли відображення у документах Української Центральної Ради, особливо в її універсалах та Конституції УНР [2, 356].

Справедливе розв'язання національного питання він трактував як поєднання загальнодержавних інтересів з інтересами всіх народів країни. «Українці хочуть, — писав М. Грушевський, — щоб у тій республіці, хоч би як добре урядженій, не порядкували всім на місцях люди з столиці, з парламенту тої республіки чи міністерства її, вибрані всіми людьми з Російської республіки. Кожний народ і кожний край має свої потреби, свої справи на місці, до котрих трудно приладиться уряду чи думі цілої республіки» [3, с. 70].

Велике значення він надавав технічній підготовці старшини, її культурі й освіті. На думку вченого, Україна не може йти второваними шляхами — ні тими, які силоміць нав'язувалися Московським урядом, ні тими, якими йшли держави Заходу, тому потрібно йти тією дорогою, яку вказали реальні обставини життя. Тому М. С. Грушевський, який раніше був прихильником федеративного устрою, почав закликати будувати незалежну українську державу.

На його переконання, невелику частину повноважень доцільно було делегувати державному центру, а всі останні залишити на розгляд місцевої влади: «Українці хочуть, щоб головний парламент республіки і уряд її завідували тільки справами, які не можна роздати на місця. Небагато таких справ — як одведення війни чи миру, складання трактатів з іншими державами, завідування військом усієї республіки, уставлення однакових грошей, міри та ваги, і інші такі справи» [3, с. 71].

М. С. Грушевський пропонував запровадження демократичної виборчої системи на основі чотиричленної формули: загальні, рівні, прямі і таємні вибори. Автономія, за М. С. Грушевським — це «право жити по своїм законам, самим собі становити закони, а не жити по чужим законам і під чужою властю»

[3, с. 117]. Вчений розрізняв різні ступені самовизначення народу — від повного централізму до самостійної, незалежної держави. Найбільш доцільною він називав для України широку національно-територіальну автономію, вважаючи її найбільш корисною з трьох точок зору: 1) «з погляду національного, дуже важно, що як усі українські землі будуть зібрані в одну територію, само собою українці будуть хазяєвами у себе»; 2) «з точки зору економічної вигоди “природні багатства української землі й людська сила, вживалися мудро в інтересах економічного розвитку краю і добробуту народного»; 3) для розвитку культури, підкреслюючи про «пребагаті і цінні зв'язки культури, науки і мистецтва багато обдарованого нашого народу» [3, с. 126 - 127].

Михайло Грушевський завжди мав бажання панувати над майбутніми поколіннями своїми поглядами, уподобаннями, симпатіями й антипатіями — втиснути їх мисль і почуття в цю наперед виліплєну форму, відбити на їх мозку готові шаблони своїх упереджень, змусити бігти визначеною їм лінією [4, с.55].

Все своє життя він прагнув незалежності для своєї країни та для своїх нащадків. Я вважаю, що він зробив для цього все можливе.

Література:

1. Палій О. Історія України.— Київ: «К. І. С.», 2015.— 594 с.
2. Мироненко О.М., Горбатенко В.П. Історія вчень про державу і право. — К.: «Академія», 2010. — 456 с.
3. Грушевський М.С. Хто такі українці і чого вони хочуть. —К.: «Знання України», 1991.— 240 с.
4. Грушевський М. Предок. Із белетричної спадщини. — Київ: «Веселка», 1990. — 247 с.

УДК 9.93/94

Кравченко Наталія Борисівна,
кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна),
Хомутовська Тетяна Леонідівна,
студентка 1 курс, 3 група,

*юридичний факультет, Національний
університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна)*

ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ У ПРАЦЯХ М. ГРУШЕВСЬКОГО ЯК ЇЇ ЗАСНОВНИКА

Проблемі визначення предметного поля історії історіографії М. Грушевський ніде спеціального місця не відводить. Проте вивчаючи історіографічні погляди вченого, подані в багатьох працях, можна реконструювати його бачення зазначеного питання. Передусім дослідник зосереджується на надзвичайно важливому на початку ХХ ст. історико-теоретичному аспекті – предметному розмежуванні історіографії та джерелознавства. Як відомо, практика ототожнення цих галузей історичного знання була доволі поширеною в ті часи. Критерієм їхнього поділу М. Грушевський обрав специфіку походження. З цього погляду джерелами до історії України виступали “... звістки чужосторонців про неї”, тобто будь-які відомості неукраїнського походження. Відповідно, предметом української історіографії визначалися відомості про минуле України вітчизняного походження. “Українською історіографією, – зазначає він, – мусимо вважати те, що описує історію українського народу як такого, незалежно від політичних чи інших звязей, які вязали його з іншими народами чи краями”. [1]

Можемо констатувати подібність розуміння М. Грушевським предмету історіографічного та історичного дослідження, який, своєю чергою, витримано в суто позитивістському дусі. Визначення М. Грушевським предмету історіографічного дослідження як розвитку не лише праці над дослідженням рідного минулого, а й української національно-історичної думки, дозволяє йому залучати до українського історіографічного процесу видатних діячів українського національного відродження, які ідейно впливали на подальший розвиток історіографії (літераторів, мовознавців, етнографів і патріотично налаштованих представників українського дворянства та інтелігенції). Окрему увагу приділяє вчений ідейним впливам на українську історичну науку таких визначних постатей, як Т. Шевченко, М. Драгоманов, І. Франко.

У розвитку української історіографії, особливо її найновішої фази, М. Грушевський виокремлює різноманітні напрями та школи. Критерієм селекції історіографічних напрямків для нього є об'єкт дослідження – спільність певних тематичних, ідеологічних і теоретико-методологічних ознак. В цьому ключі вчений розрізняє романтичний, народницький, позитивістський, соціально-економічний та інші напрями у вітчизняній науці. Серед провідних напрямів, або, як іноді пише вчений, течій сучасної собі історичної думки, він виокремлює соціально-економічний, репрезентований творчістю О. Лазаревського та його учнів.

М. Грушевський наводить провідні риси цього напрямку, що вирізняють його серед інших течій у вітчизняній історичній думці: зосередження дослідницької уваги на соціально-економічній еволюції Гетьманщини, документалізм, гіперкритицизм, антиелітаризм й ін. [2]

Достатньо модерними були також методологічні особливості історіографічних студій М. Грушевського. Провідним загальнотеоретичним підґрунтям історіографічної рефлексії вченого, як, зрештою, більшості українських істориків тієї доби, був позитивізм “другої хвилі” з притаманним йому синтезом сцієнтизму, документальності, критичності та кумулятивності знання з одного боку, та модерністських новацій (індивідуалізм, психологізм, поліфакторність) – з другого. Праці М. Грушевського є практичним утіленням позитивістського ідеалу науковості: безліч імен, дрібних та поважних історіографічних фактів, подробиць, описовість, документалізм. [3]

Реалізацією проголошених М. Грушевським теоретичних поглядів, зокрема запропонованої ним схеми минулого українського народу, стали конкретно-історіографічні студії вченого. Все розмаїття історико-наукових пошуків професора виразно групується довкола двох основних періодів нашої історичної думки – донаукового та, власне, періоду існування історії як науки. Донауковий період нашої історіографічної традиції в працях ученого виступає як цілісний, органічний, внутрішніми зв'язками пов'язаний феномен. Незважаючи на деяку жанрово-тематичну та теоретико-методологічну різноманітність історичних пам'яток цього періоду, для них властиво немало

спільних рис, що в своїй сукупності дозволили М. Грушевському віднести їх до однієї значної історіографічної групи. [4]

Іншим варіантом реалізації теоретико-історіографічних роздумів М. Грушевського є його біоісторіографістика. Це найбільш ґрунтовна та значуща частина його історико-наукової рефлексії. Її аналіз дозволяє простежити послідовність застосування задекларованих теоретичних принципів, зазирнути до творчої лабораторії дослідника, розкрити багатство та різноманітність його історіографічних підходів до емпіричного матеріалу. [5]

Загалом історіографічні спроби М. Грушевського явно випереджали свій час як у плані тематичному – виборі об'єкта дослідження, так і у плані теоретичному – специфіки його дослідження та інтерпретації. Вчений цілком “історіографічно” усвідомлював мету своїх студій: на останньому за часом етапі українознавства підбити підсумки попередніх вивчень та зазначити вихідні точки надалі. [6] Історіографічна спадщина М. Грушевського дає уявлення не тільки про джерела вітчизняного історико-наукового дискурсу, але й змушує сучасних учених більш уважно ставитись до методології власного наукового пошуку, враховуючи творчий досвід попередніх поколінь дослідників української історичної думки.

Література:

1. Грушевський М. Українська історіографія і Микола Костомаров. Пам'яті М. Костомарова в двадцять п'яті роковини його смерті // ЛНВ. – 1910. – Т. L. – Кн. V. – С. 209.

2. Грушевський М. Памяти Олександра Лазаревського // ЗНТШ. – 1902. – Т. XLVII. – С. 1-10.

3. Калакура Я. Українська історіографія в структурі історичної науки // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики (Чис... 5) / Історіографічні дослідження в Україні (Вип. 10). Об'єднаний випуск: Збірка наукових праць на пошану академіка НАН України В. А. Смолія: У 2 ч. – К., 2000. – Ч. 2. – С. 404.

4. Попова Т. Історіографія в дисциплінарному сімействі історичних наук // Історіографічні дослідження в Україні. Науковий збірник. – К., 1999. – Вип. 9.

– С. 267-276; Попова Т. Становление историографии как специальной исторической дисциплины: некоторые аспекты проблемы // Российские университеты в XIX – начале XX вв.: Сб. статей. – Воронеж, 1996. – С. 44-55.

5. Грушевський М. Соціально-традиційні підоснови Кулішевої творчості // Україна. – 1927. – № 1. – С. 9-39.

6. Грушевський М. Справа українських катедр і наші наукові проблеми // ЛНВ. – 1907. – Т. XXXVII. – Кн. III. – С. 414.

УДК 93/94(477).327

Кравченко Наталія Борисівна,
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна),
Рой Анастасія Владиславівна,
*студентка 1 курс, 3 група, юридичний
факультет, Національний
університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна)**

ГРОМАДСЬКА ТА ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ В. К. ВИННИЧЕНКА

Володимир Кирилович Винниченко (1880-1951) - український політичний та державний діяч, прозаїк, драматург та художник [1].

У 1900 р. він вступив на юридичний факультет Київського університету ім. св. Володимира, де того ж року створив таємну студентську революційну організацію — «Студентська громада». Стає активним членом Революційної української партії (РУП): з 1905 р. — Українська соціал-демократична робітнича партія (УСДРП). За її дорученням проводив агітаційно-пропагандистську роботу серед робітників Києва та селян Полтавської губернії. У 1903 р. був виключений з університету (закінчив його екстерном у 1905). Невдовзі заарештований і кинутий в одиночну камеру Лук'янівської в'язниці в Києві, звідки йому пощастило втекти. Та після нового арешту потрапив у дисциплінарний батальйон, звідки також втік і нелегально відбув в еміграцію. Однак, ризикуючи життям, Винниченко не раз переходив кордон, переправляючи в Росію революційну літературу. Черговий арешт і ув'язнення,

цього разу — вже із загрозою довічної каторги. І знову йому вдалося вирватися з лабет царської охранки та емігрувати. Й лише на початку Першої світової війни Винниченко повернувся в Росію і жив до 1917 р. під чужим ім'ям, переважно в Москві, де співпрацював у журналі «Украинская жизнь» [2].

Після перемоги Лютневої революції В. Винниченко повертається до Києва і стає одним з організаторів і керівних діячів Центральної Ради, головою її уряду – Генерального секретаріату [3]. В. Винниченко був автором чи не всіх декларацій і двох останніх універсалів Центральної Ради. У цих документах намагався закласти міцні підвалини незалежної України у федеративному устрою майбутньої держави, що поставала на руїнах Російської імперії [4].

Саме Винниченко 10 червня 1917 року на 2-му Всеукраїнському військовому з'їзді проголосив I Універсал Центральної Ради та 26 червня 1917 року на пленумі Центральної Ради — Декларацію Генерального секретаріату, якою було проголошено курс Української Центральної Ради на «здійснення суцільної автономії» України.

Наприкінці жовтня делегація УЦР відбула до Петрограду, де стала свідками повалення Тимчасового уряду і захоплення влади більшовиками. Під тиском зовнішніх і внутрішніх факторів Центральна Рада 9 (22) січня 1918 року ухвалила IV Універсал, за яким «однині Українська Народна Республіка стає самостійною, ні від кого не залежною, вільною, суверенною державою українського народу».

Під натиском більшовицьких військ 26 січня (8 лютого) 1918 року уряд УНР на чолі з новим прем'єром змушений був покинути Київ та евакуюватися до Житомира. Винниченко разом із дружиною поїхав на південь, до Бердянська. Під час гетьманату жив на хуторі Княжа Гора на Канівщині, де займався літературною творчістю, написав п'єсу «Між двох сил». Тут був заарештований гетьманською вартою через надуману підозру підготовки до державної змови. Але завдяки його авторитету він був швидко звільнений з-під варти, після чого знову перейшов до активної політичної діяльності.

У серпні 1918 року Винниченко очолив опозиційний до гетьманського режиму Павла Скоропадського Український національний союз, рішуче

наполягав на відновленні УНР, створенні її найвищого органу — Директорії, головою якої став 13–14 листопада 1918 року. Незабаром через суперечності з Симоном Петлюрою Винниченко пішов у відставку та виїхав за кордон [1].

23 вересня 1920 р. В. Винниченко назавжди залишив Україну. У своїх виступах перед закордонними групами УКП, емігрантами й західноєвропейською громадськістю, у статтях і памфлетах, опублікованих у газеті «Нова доба» та брошурі «Революція в небезпеці», перекладеній кількома європейськими мовами, він розповідав про реальний стан речей у більшовицькій Росії, намагаючись заглибити невдалі зигзаги своїх політичних маневрів та загравань з радянською владою.

20-ті рр. були для нього особливо плідними на ниві літературної діяльності. Він пише соціально-утопічний роман «Сонячна машина» (1921-1924), роман про події в Україні 1918-1919 рр. «На той бік» (1923), збірку різнопланових оповідань «Намісто» (1921 — 1928), літературно-філософське есе «Щастя», роман «Поклади золота» (1926). В.Винниченко стає одним з найпопулярніших письменників в Україні, де відбувається процес «українізації». У 1924-1928 рр. виходить перше зібрання його творів у 23 томах, а 1930—1932 рр. — друге в 28-ми.

Репресії та насильницька колективізація в Україні змушують письменника знову вийти на політичну сцену. У вересні 1933 р. він пише відкритого листа до політбюро ЦК КП(б)У, в якому звинувачує Й. Сталіна та його поплічника на Україні П. Постишева у терорі проти українського народу й реставрації імперії, ще страшнішої за царську Росію. У відповідь листопадовий (1933) пленум ЦК КП(б)У охрестив В. Винниченка «старим вовком української контрреволюції» й категорично заборонив видавати його твори, а ті, що вже вийшли друком, було вилучено з усіх бібліотек.

В. Винниченко болісно переживає повне відлучення від України, розуміючи марність сподівань на своє повернення. 1934 р. він купує на околиці м. Мужена поблизу Канн (на півдні Франції) невеликий занедбаний будиночок і власними руками відновлює його.

З другої половини 30-х рр. ХХ століття В. Винниченко, відмежувавшись від усіх емігрантських партій і груп, поринає в літературну роботу. Один за одним з'являються його романи «Нова заповідь», «Вічний імператив», «Лепрозорій».

Під час нацистської окупації Франції Володимира Кириловича Винниченка було кинуте до концтабору за відмову співробітничати. По закінченні війни у ряді політичних документів він закликав до загального роззброєння та мирного співіснування народів світу.

Після Другої світової війни виходить у світ його переклад французькою мовою роману «Нова заповідь», високо оцінений критикою; він пише двотомний етико-філософський твір «Конкордизм», працює над романом «Хмельниччина» та низкою інших творів, які, на жаль, залишилися неопублікованими. Останній роман В. Винниченка «Слово за тобою, Сталіне!», завершений 6 березня 1951 р., напередодні смерті письменника, був своєрідним підсумком його роздумів як митця і політика [3].

Література:

1. Винниченко Володимир Кирилович. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
2. Володимир Винниченко [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrainians-world.org.ua/peoples/06a02d1376371fba/>
3. Володимир Винниченко – видатний український діяч Центральної Ради. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ua-referat.com>
4. Лозицький В. На перехресті нової доби [Текст] / В. Лозицький // Наука і суспільство. - 1989. - № 8. - с. 24-28.

УДК 93/94(477).327

Кравченко Наталія Борисівна,
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна),
Швець Едуард Григорович,
*студент 1 курс, 2 група,
механіко-технологічний факультет,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України**

(м. Київ, Україна)

ПОЛІТИЧНА ПАЛІТРА М. ГРУШЕВСЬКОГО

Михайло Грушевський – визначна постать в історії української держави. Він зробив вагомий внесок у розвиток науки і культури кінця XIX – першої третини XX століття.

М. Грушевський вніс свої корективи у політику України. Його політична діяльність зародилася на Галичині, але згодом особливо розгорнулася на Центральній Україні після революції 1905 – 1906 рр. Він був засновником Національно - демократичної партії Галичини і Товариства українських поступовців у Києві, творцем засад Української незалежної держави. Любов до свого народу і до історичної істини він вважав найвищим мірилом у політичній та науковій діяльності.

Важливою рисою в діяльності Михайла Грушевського був пошук компромісів. Він вважав, що довготривалими можуть бути стосунки між націями тоді, коли вони засновані на взаємній вигоді, за якої свобода, суверенітет і самобутність одного народу не зачіпають іншого.

Обізнаність в таких сферах наукової діяльності як історія, література, мистецтво сформувала особисте розуміння політичного розвитку та суспільних явищ Михайла Грушевського. Народ, держава і герой в історії – основні поняття історіософської концепції. «Народ» у М. Грушевського, – зазначав М. Пріцак, – це поняття метафізики романтичного періоду, тоді коли його «держава» – це анархістсько-соціалістичний термін Прудона - Драгоманова. Тільки «герой в історії» відповідає позитивістській концепції, як і метод праці перших шести томів ІУР» [1].

Михайло Грушевський бачив справжню силу такої науки як історія. У період дослідження української історії, Грушевський висуває ідею «національної самооборони». У своїх історичних працях Михайло Грушевський досить послідовно підводить до такої думки, що не Україна вийшла з Київської Русі, а навпаки, Київська Русь стала стародавньою формою українського життя. Грушевський протиставляв український народ російському, ігноруючи їхню

історичну близькість. Він відносив формування української народності не до XIV-XV століть, а до IV століття [3].

Складною та важливою була проблема відповідності політико-громадянського устрою країни народним ідеалам. Оскільки цієї відповідності Грушевський не спостерігав, то вважав, що завдання наукових студій полягало в тому, щоб з'ясувати, якою мірою політико-державний устрій країни був справою саме народу, а саме чи виріс він на народнім ґрунті, чи звідкись був перенесений, чи відповідав народним потребам і яке значення й вплив мав на народні маси.

Вся історія українського народу – це оборона та відстоювання своїх прав і свобод. М. Грушевський вважав народ дійовою силою, що має головну ідею. «Національна самооборона» та «національна смерть» і є тією ідеєю.

Історіографічні погляди Михайла Грушевського (який був учнем В.Антоновича) склалися головним чином під впливом М.Костомарова й М.Драгоманова, ідеї народництва та федералізму були основними в його науковій діяльності. Характерним для історичної концепції Грушевського є піднесення соціальних інтересів над інтересами державно-націоналістичними. Але, в процесі подальшого розвитку історичних подій в Україні (зокрема Козаччина й Козацької Гетьманської держави) й своєї участі в тодішній українській політиці, Грушевський надає більшого значення державно-політичному чинникові. Наукова схема історії України, яку створив Грушевський, була визнана новітньою українською історіографією, а також знайшла визнання в російській (О. Пресняков, М. Любавський) і польській.

1920 р. Грушевський зазначав, що він «був вихований в строгих традиціях радикального українського народництва, яке вело свою ідеологію від Кирило-Мефодіївських братчиків і твердо стояло на тім, що в конфліктах народу і влади вина лежить на боці влади, бо інтерес трудового народу – се найвищий закон всякої громадської організації, і коли в державі трудовому народові не добре, се його право обраховатися з нею».

М.Грушевський – вчений світового рівня, який зробив великий внесок у розвиток багатьох наук. Він постійно стверджував, що влада у державі має

належати тим, кого обрав народ на демократичних засадах, спиратися на волю народу та працювати для нього [2].

Література:

1. Основоположні політичні ідеї Михайла Грушевського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/reports/politolog/16285/>.

2. Політична та громадська діяльність Михайла Грушевського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.history.vn.ua/article1/mzvav.html>.

3. Українська ідея Михайла Грушевського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1098120536354/politologiya/ukrayinska_ideya_mihayla_grushevskogo.

УДК 93/94(477).327

Гальцов Нікіта Олегович,
*студент 2-го курсу факультету
землепорядкування, Національний
університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна)*

Білан Сергій Олексійович,
*доктор історичних наук, професор,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна),*

ДОСВІД ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ ЧАСІВ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

Револьюційні події та перетворення 1917–1920 рр. залишили в українській історії ХХ ст. незабутній слід. Українська Центральна Рада (УЦР), після її офіційного проголошення 17 березня 1917 р., стала фундатором відродження української нації, політичного і духовного визволення власного народу, яке ще називали «українізацією» та реалізації його права на самовизначення. Саме вона, в період перебування України в епіцентрі Першої світової війни, політичної кризи у Російській імперії та у зв'язку зі значним погіршенням

економічного стану українського люду, очолила український національно-визвольний рух, об'єднала під своїм прапором провідні українські політичні партії, змусила російську революційну демократію рахуватись і вести діалог з українськими національними силами, проголосила Українську Народну Республіку. Тільки завдячуючи УЦР, у новітній період ствердження націй, що для української державності було найголовнішою проблемою кінця 19 – початку 20 ст., із «бездержавної нації» українство трансформувалося у національно свідому, цивілізовану й політичну громаду і це стало вершиною формування української нації.

Українська революція показала, що ідея незалежності України живе в різних соціальних верствах суспільства та їхніх ідеалах. Більшість її прихильників становили українці. Еволюцію поглядів на державний устрій України пройшло чимало політичних лідерів. Підсумком їхніх пошуків стала переконаність у необхідності національно-державного суверенітету України і співпраця з іншими демократичними державами, що допоможуть визнати незалежність нашої держави.

Невизначеність зовнішньої політики українських урядів гальмувала розвиток держави. І, навпаки, боротьба за незалежність змушувала противників відступати. Українську самостійність заперечували російські білогвардійці й більшовики, їм протистояла українська інтелігенція і селяни, меншою мірою – робітники. Прагнення мати власну державу в Україні було настільки сильним (але не підкріпленим силою), що більшовики для встановлення своєї влади змушені були декларувати підтримку незалежності України і навіть здійснити в 1920-х роках конкретні кроки на шляху українізації.

Історія боротьби за державне відродження України свідчить, що успіх міг бути досягнутий у важкий період 1917–1920 рр. тільки за умов згуртованості народу, його солідарності. На жаль, цього не трапилося. Це був тривалий і багато в чому трагічний період державотворенні України. Внаслідок низки причин у 1917–1920 рр. не вдалося втілити в життя ідею відродження державності. Утворену у 1917 р. Українську Народну Республіку також не вдалося відстояти: дуже міцними виявилися зовнішні сили, що їй протистояли,

а також не було єдності у боротьбі за національне відродження безпосередньо в Україні. Центральна Рада, Гетьманщина, ЗУНР, Директорія являли собою важливі сходинки у створенні незалежної України, але в результаті боротьби різних політичних сил на більшій частині України встановилася радянська влада, що згодом переросла в тоталітарний режим. Зазначена українська територія увійшла до складу Союзу РСР, а західна частина України опинилася під владою Польщі, Чехословаччини та Румунії.

Цінним є державний досвід УЦР формування у складній економічній ситуації, самостійної фінансової системи, відокремленої від Росії, процес створення української національної валюти, стабілізації грошового обігу, який також надто проблематичний у сучасному державному будівництві України. Державна революція, хоча й зазнала поразки, започаткувала процес формування нової політичної нації, відродила традицію української державності.

Отже, аналізуючи причини поразки Центральної Ради, перш за все необхідно наголосити на тому, що її керівництво недооцінило необхідність створення міцної національної армії, яка б захистила народ від зовнішніх ворогів та ліквідувала внутрішню анархію. Багато селян були незадоволені земельною політикою УЦР, а робітники вчасно не отримували заробітну платню. Невдачі Центральної Ради були зумовлені ще й недостатнім розвитком національного руху, нездатністю її керівників повести за собою широкі народні маси. Діячі УЦР недооцінювали динаміку революційного процесу й ініціативу у неї перехопили інші політичні сили.

УДК 93/94(477).327

Хоменко Андрій Олегович,
*студент 1-го курсу факультету
інформаційних технологій,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

Білан Сергій Олексійович,
*доктор історичних наук, професор,
Національний університет
біоресурсів і природокористування*

ГРОМАДСЬКА ТА ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ М.С. ГРУШЕВСЬКОГО

Михайло Сергійович Грушевський народився 29 вересня 1866 р. в містечку Холм, нині Люблінське воєводство Польщі. У дитинстві захоплювався творами Миколи Костомарова, Пантелеймона Куліша, Михайла Максимовича. Під час навчання у гімназії Михайло пише свої перші оповідання, які надсилає до України відомому письменникові Іванові Нечую-Левицькому, котрий схвально їх оцінює. 1885 р. майбутній історик, за підтримки Нечуя-Левицького, публікує свої оповідання «Бех-аль-Джугур» та «Бідна дівчина».

У липні 1886 р. М.С. Грушевський звертається з листом до ректора Київського університету Св. Володимира з проханням зарахувати його на історичне відділення історико-філологічного факультету. І вже в 1890 р. успішно закінчує навчання. У 1894 р. був запрошений до Львівського університету, де очолює кафедру всесвітньої історії та читає курс історії України. Також у Львові М.С. Грушевський розпочав активну науково-організаційну діяльність у Науковому товаристві імені Шевченка (НТШ), з яким почав співпрацювати ще в 1892 р. На початку 1897 р. М.С. Грушевського обирають головою НТШ. Під його керівництвом розроблялися статuti НТШ, в основу яких були покладені суто наукові, а не політичні й культурні завдання, що викликало опозиційні настрої щодо нього. Згодом реорганізував НТШ в академічну установу світового рівня, створивши бібліотеки та музеї. Саме цим М.С. Грушевський сприяв переходові української науки в Східній Галичині від поодиноких індивідуальних історичних пошуків до організованого, колективного й систематичного вивчення історії України. Також він створив власну наукову школу, яка виконувала освітню і дослідницьку функції.

Перебуваючи в Галичині, М.С. Грушевський намагався триматися осторонь від політики, проте в 1899 р. він разом із Іваном Франком увійшов до Української національно-демократичної партії та очолив міське відділення. Але незабаром, через небажання відлучатись від наукової роботи, вийшов з неї.

17 березня 1917 р. в Києві починає працювати Українська Центральна

Рада, яка 20 березня заочно обрала М.С. Грушевського головою, причому одноголосно. М.С. Грушевський приєднується до Української партії соціалістів-революціонерів та вже 26 березня, викликаний телеграмою, повертається з Москви до Києва. У Києві він підіймає питання про культурне відродження українського суспільства, тобто заснування національних шкіл, політичних товариств тощо. 23 червня брав участь у проголошенні Першого Універсалу УЦР та звернувся до всіх українців із закликом самостійно організуватися та братися до негайного закладення підвалин автономності. Як голова УЦР добивався від Тимчасового уряду поступок Україні.

У березні 1924 р. разом із сім'єю переїхав до Києва та працював професором історії в Київському державному університеті. Був обраний академіком Всеукраїнської академії наук, керівником історико-філологічного відділу. 14 квітня 1926 р. Політбюро ЦК КП(б)У в постанові «Про Українську академію наук» висловилося за можливість підтримати кандидатуру М.С. Грушевського на посаду президента ВУАН. 3 жовтня 1926 р. відбулося урочисте вшанування М.С. Грушевського у зв'язку з 60-літтям від дня народження та 40-літтям наукової діяльності. 12 січня 1929 р. загальні збори АН СРСР обрали Грушевського дійсним членом. 25 квітня 1929 р. на засіданні загальних зборів АН СРСР М.С. Грушевський поставив питання про потребу створення в її складі Інституту української історії.

Отож, можна стверджувати, що справжнім ідеологом української революції, творцем її концепції став Михайло Сергійович Грушевський. І саме його праці містять найголовніші, найважливіші елементи платформи українського національно-визвольного руху, національного державотворення та національного відродження. Створена М.С. Грушевським концепція наповнила ідейними лозунгами український рух, сприяли визначенню політичних орієнтирів. Неоцінима й немеркнуча його заслуга перед українським народом.

Література:

1. Вєрба І.В. Грушевський Михайло Сергійович. Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. – К. : Наук. думка, 2004. – Т. 2 : Г–Д. – С. 232–235.

2. Винар Л. Автобіографія Михайла Грушевського з 1906 і 1926 років, як джерело до вивчення його життя і творчості / Український історик. – 1974. – № 1–3.

3. Гирич І. М. Грушевський та І. Франко: До історії взаємин // Український історичний журнал. – 2006. – № 5 (470). – С. 35–67.

УДК 94(477)(092)Грушевський;321.01

Бойко Іван Іванович,
*кандидат філософських наук,
доцент, Національний
університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

ПОГЛЯДИ М.ГРУШЕВСЬКОГО ЩОДО СТАНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОСТІ УКРАЇНИ ТА РОСІЇ

Значне місце в дослідженнях видатного історика, політичного діяча М. Грушевського (1866 – 1934) відведено вивченню історії України, історичного процесу взагалі, генезису східнослов'янських народів. На особливу увагу заслуговують погляди М. Грушевського щодо питання виникнення і розвитку української та російської народностей, становлення державності в Україні та Росії.

До М. Грушевського в російській історіографії загальноприйнятою була така схема історії Російської держави: передісторія Східної Європи; неслов'янська колонізація; розселення слов'ян; формування Київської держави; історія, що сягала XII ст. Потім вона переходила до Великого князівства Володимирського, від нього в XIV ст. – до князівства Московського, з яким пов'язувалося започаткування історії Московського царства, згодом імперії. З історії українсько-руських і білоруських земель, котрі лишилися за межами Московського царства, часом бралися найважливіші епізоди (держава Данила, формування Великого князівства Литовського, унія з Польщею тощо) з долученням до російської держави. Ця схема переслідувала генеалогічну ідею, а саме довести право московської династії князів, а потім царів, владарювати не

тільки на власних московських, на інших, завойованих землях. Згодом, коли основний акцент був перенесений на історію народу, суспільства, культури, дана концепція була реалізована в працях з історії великоросійського народу, активно використовувалася для обґрунтування і дії Москви як «третього Риму».

М. Грушевський обґрунтовано довів, що Київська держава, право, культура були утворені українсько-руською народністю. Володимиро-Московська держава ж є витвором іншої, великоруської народності. Київський період перейшов не у володимиро-московський, а в галицько-волинський (XIII ст.), потім – литовсько-польський (XIV – XVI ст.). Володимиро-Московська держава не була ані спадкоємицею, ані наступницею Київської; вона виросла зі свого кореня, і відносини її з Київською державою можна було б скоріше прирівняти, наприклад, до відносин Римської держави з її галльськими провінціями. Тому це не можна розглядати як спадкоємність двох періодів у політичному і культурному житті Франції. Те, що московські князі пересадили у великоросійські землі форми суспільно-політичного устрою, право, культуру, вироблені історичним життям Києва, не дає права включати Київську державу в історію з великоросійської народності. Етнографічна й історична близькість української народності до великоросійської не повинна спричиняти їх перемішування.

Запропонований М. Грушевським підхід дає змогу послідовно представляти історію великоросійської, українсько-руської і білоруської народностей, а не заступати історію східного слов'янства історією великоруського народу; не ігнорувати історію білоруської та українсько-руської народностей або поєднувати її з великоруською. Він наполягав на необхідності усунення еkleктичного характеру «руської історії», припинення зшивання до купи епізодів з історії різних народностей, розгляду історії кожної народності в «її генетичному приєднанні від початків аж до нині»

На початку XX ст. М. Грушевський став поборником федеративного переустрою Російської імперії. Його федеративна концепція була викладена в статті «Конституційне питання і українство в Росії».

Падіння російської монархії дало змогу М. Грушевському спробувати здійснити на практиці свої думки. Від самого створення Центральної Ради, на чолі якої він став, основною метою М. Грушевського була найширша автономія України в межах демократичної федеративної Росії. Проте складні соціально-політичні умови революційного часу зробили неможливим подальший демократичний розвиток української державності.

Після падіння Центральної Ради, в еміграції особливе місце в поглядах М. Грушевського належить аналізу соціальних особливостей, котрі відрізняли Україну від її сусідів. Поділяючи народності Російської імперії на два типи (аристократичні й демократичні), М. Грушевський відносить до останніх українську народність. Демократизм українців він пояснював тим, що історичні умови звели українську націю майже виключно до селянського демосу. Вчений стверджував, що селянство є основою української національності, охоронцем її традицій та ідеології. Україну він називав країною землеробською з мужицькою культурою.

Соціологічна концепція М. Грушевського була своєрідним кульмінаційним завершенням традицій українського національного руху ХІХ ст. Ці традиції поєднували національне пробудження з народолюбством, демократію із загальнолюдськими цінностями.

УДК 94(477)(092)Грушевський;321.01

Бойко Іван Іванович,
кандидат філософських наук
наук, доцент, Національний
університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна),
Коробань Максим Ігорович,
студент 2 групи, 4 курсу
факультету садово-паркового
господарства, Національний
університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЧИННИКИ СОЦІАЛЬНОГО ПРОГРЕСУ

У ТВОРЧОСТІ М. ГРУШЕВСЬКОГО

Поняття «соціальний прогрес» посідає особливе місце у творчості М. Грушевського який писав: «Без прогресу не може бути і соціології». Розуміючи сутність прогресу як поширення солідарності в суспільстві та глобалізацію цього процесу, вчений вбачав нове завдання соціальної науки в тому, що остання таким чином, зводиться до визначення умов зростання людської солідарності. Тобто одним з завдань соціальної науки, за дослідження стадій суспільного розвитку і прогресу.

М. Грушевський ніколи не був прибічником однопричинного, однофакторного пояснення еволюції та прогресу суспільства. Тому головне завдання він вбачав у обґрунтуванні найважливіших факторів, що визначають суспільні зміни. Його теорія факторів соціального прогресу розкриває функціональний зв'язок соціальних явищ і прогресів. Передумовою ідеї прогресу є уява вченого про змінність і закономірності суспільних процесів. Вчений віддав перевагу економічному чиннику, проте наголошував, що кожна стадія відрізняється за факторами, які є впливовішими за інші на певному відтинку часу. Так, на ранніх стадіях домінують тваринні потяги, а в подальшому провідною рушійною силою стають економічні зміни. Взаємодія різноманітних факторів соціального прогресу, є передумовою трансформації процесів і суспільних форм. З огляду на це, М. Грушевський зазначав, що поняття «прогрес» доцільно замінити на поняття «розвиток», бо такі трансформації не завжди передували саме прогресивним змінам.

М. Грушевський намагався обґрунтувати низку факторів, що більш-менш стало діють у різних співвідношеннях в історії. Зазначаючи певну умовність своєї класифікації, вчений розрізняв три основних фактори: біологічні, психічні, економічні. Біологія домінує на ранніх стадіях суспільної еволюції, обмежує вплив інших факторів у цей період. Подальша суспільна еволюція висуває на перший план психологічні чинники у таких виявах, як традиції, мораль, релігія, регулятивна сила звичаю, що дістають свій самостійний вплив, а також економічний чинник. М. Грушевський не так детально описував роль

економіки в історії людства, оскільки не віддавав, перевагу жодному її фактору. За М. Грушевським, кожний із чинників володів певним впливом на конкретному етапі суспільства і ці впливи, взаємо-перехресуючись, забезпечують його прогрес. Проте вивченню психологічного чинника вчений приділяв більше уваги. Тут у нього простежується неусвідомлювана спроба, попри прагнення наукової об'єктивності, все ж таки надати певному чиннику провідної ролі в історії.

Для соціальних процесів, підкреслив М. Грушевський, характерними є певні ритми, тенденції, форми. Він зазначав, що характерними ознаками та закономірностями розвитку є диференціація та інтеграція. Чергування цих закономірностей здійснюється під впливом комбінування різних суспільних факторів, серед яких можуть переважати то одні, то інші. М. Грушевський, таким чином, обґрунтував ідею коливальної динаміки суспільної еволюції, яка є близькою до сучасних пост класичних теорій.

Дослідження соціального розвитку, за М. Грушевським повинне сприяти з'ясуванню тенденцій, що можуть бути підведені під категорію емпіричних законів. Згідно з концепцією вченого, постійна трансформація їх уможливить науці відповісти на питання про особливості змін соціальних форм і законів, що діють у суспільстві.